ئێرنست بلوخ و هەڵگیرسانی شۆڕش

ڕزگار عەلی

یەکەم/ دەروازەیەك بۆ ناسینی ئێرنست بلوخ (1885_1977)

بلوخ لە ساڵی 1885 لە شاری (لودفیگر) کە دەکەوێتە ڕۆژئاوای ئەڵمان لەدایکبووە، لە ئەسڵدا جولەکەیە، باوکی ماکس بلوخ لە سکەی ئاسنین کاریکردووە، بلوخ هەر لە سەرەتای تەمەنی دەستی کردووە بە خوێندنەوەی فەلسەفەی سیاسی و هەریەکە لە (فشتە و هیگڵ و شلینگ) کاریگەرییان لەسەری بەجێهێشتووە. بلوخ لە بواری ئەکادیمیش لە ساڵی 1905 لە زانکۆی مونیخ گەیشتۆتە پلەی دکتۆرا، نامەی دکتۆراکەی بلوخ بەسەرپەرشتی فەیلەسوفی و زانای دەروونی (ئەوزفلد کولبە) بووە، بابەتی نامەکەش لەسەر فەیلەسوف (هیزیش ریکرد1863_1936) بووە کە لەسەر فەلسەفەی مێژوو کاریکردووە، دواتر بلوخ ماڵی دەگوازێتەوە بەرلین، لە بەرلین جۆرج زمیل(1858_1918) دەناسێت، پاش جۆرج لەیەکێك لە هۆڵەکانی وانەوتنەوەی فەلسەفەی لەگەڵ فەیلەسوفی مارکسی جۆرج لۆکاش ئاشنایەتی پەیدا دەکات، لە ساڵی 1912 بلوخ دووردەخرێتەوە بۆ شاری _گارمیش_هایدلبر) هەمان ئەو شارەی کە لۆکاشی لێیە، لەو شارە نزیکایەتی تەواوی بلوخ و لۆکاش دەسپێدەکات. قۆناغی هاوڕێیەتی لۆکاش قۆناغێکی زێڕینی بلوخ بووە، چونکە لەگەڵ لۆکاش کەوتونەتە ناو مناقشەیەکی قوڵی فیکر و ئەدەبیاتەوە، تەنانەت هەندێك جار بووەتە شەڕیان، بەڵام هیچ کاتێك ئەم شەڕە کاریگەری لەسەر هاوڕێیەتییەکەیان دروست نەبووە، تەنانەت بلوخ ئەوندە بایەخی بە لۆکاش داوە کە کتێبەکەی (کێشەی مادییەت) پێشکەشکردووە. هەر لەو شارە بلوخ ئاشنایەتی دروست دەکات لەگەڵ فەیلەسوفی سۆسیۆلۆژی ماکس فیبر(1864_1920) بەڵام بەهۆی ئەو ناکۆکییە فیکرییەی کە لە نێوانیان هەبووە ئەو ئاشنایەتییە درێژە ناکێشێت. بلوخ لە ساڵی 1913 ژیانی هاسەرگیری لەگەڵ ئێلیزا شترنسکی پێك دەهێنێت، بەڵام لە ساڵی 1921 ئێلیزا کۆچی دوای دەکات، کۆچی ئێلیزا کاریگەری دەروونی گەورە لەسەر بلوخ بەجێدەهێڵێت، تەنانەت ئەم کاریگەرییە لە کتێبی (ڕۆحی یۆتۆپیا) بە ئاشکرا دەردەکەوێت. بلوخ دوای مەرگی ئێلیزا دەبێتە گەڕیدەیەك لە نێوان (ئیتالیا و سویسرا و تونس) ئەمەش وایلێدەکات کە ئاشنایەتی لەگەڵ جیهانی ئیسلامی دروست بکات، پاشان ئەم گەڕانە لە

کتێبی (پرنسیبەکانی ئومێد) کە تێکستێکی لە کەلپوری یەهودی مەسیحی مانفێست دەکات، بلوخ دەگەڕێتەوە بەرلین و تا ئەو کاتەی کە نازییەت دەسەڵات دەگرێتە دەست لەوێ دەمێنێتەوە، باش گرتنە دەستی دەسەڵات لە لایەن نازییەت ساڵی 1933 بلوخ کۆچ دەکات بۆ سویسرا و باش ئەوەی جەنگی دووەمی جیهانی کۆتایی دێت دەوڵەتی ئیشتراکی دەسەڵات دەگرێتە دەست زانکۆی لیبزج دەعوەت نامەیەکی بۆ دەنێرێت و کورسییەکی فەلسەفەی پێشکەش دەکەن، بلوخ لە ساڵی (1954_1955) هەردوو بەرگی (پرنسیبەکانی ئومێد) بڵاودەکاتەوە، کە بە کاریگەرترین کتێبی بلوخ دادەنرێت. هەرچەند هەندێك ڕا هەیە کە هیچ شتێکی هاوبەش لە نێوان مارکس و بلوخ نییە، بەڵام زۆربەی بۆچوونەکان لەسەر ئەوە کۆکن کە بلوخ بە کاریگەرترین فەیلەسوفی سەدەی بیستی مارکسی هەژمار دەکرێت، چونکە ئەوەی بلوخ و مارکس کۆدەکاتەوە ئاراستەکردنی شۆڕشە بۆ گۆڕینی جیهان، ئەمەش لە ڕێگەی بەدەستهێنانی ئازادی و دەرچوونی مرۆڤ لە کۆیلایەتی …

_دیارترین کارەکانی بلوخ:

1. ڕۆحی یۆتۆپیا 1918 (پەڕینەوە بۆ جیهانێکی نوێ)

2. تۆماس مونتسەر 1921(شۆڕشی لاهوت) (خوێندنەوەیەکی نوێی مارکسیانه بۆ مێژوو)

3. شوێنەوار 1930 (گێڕانەوەی ژیاننامە)

4. میراتی ئەم زەمەنە 1936 (ڕەخنەگرتن لە فاشیزم و بورجوازییەتی ئەڵمانی)

5. ئازادی و سیستەم 1946 (کاریگەری ئومێد لەسەر بیرکردنەوەی مرۆڤ)

6. پرنسیبەکانی ئومێد

لە گرنگترین کارەکانی بلوخ هەژمار دەکرێت، بلوخ لەم کتێبەدا وێنەی جوڵینەری مرۆڤمان بۆ شیدەکاتەوە و ئاماژە دەکات کە سوبێکت کۆتایی نەهاتووە و نایەت، تەنانەت لەو کاتانەش کە هەموو دەرگاکان لەسەرمان قفڵ دەدرێت هەشتا دەتوانین وێنە و ڕووداوەکانی پشت دەرگاکان ببینین و بیجوڵێنین و ئاراستەی بکەین، بلوخ لەم کارەدا بە ئەوەی جوڵینەرمان بجوڵێنێت دەمانگەڕێنێتەوە سەر پرسیارەی ئەوەی: ئێمە کێن؟ لە کوێوە هاتووین؟ بۆ کوێ دەڕۆین؟چاوەڕێی چی دەکەین؟ چاوەڕێی چی دەکەن؟ بلوخ وەڵامی ئەم پرسیارانە بە ڕەخنەگرتن لە مەشروعێکی شارستانی پێویست بە (ئومێد)وە دەداتەوە… ئەمەش لەم نووسینەدا زیاتر دەچینە ناو شیکردنەوەی ئەم کتێبە، بەڵام بە ئەوەی تەفسیراتەکانی تری بلوخ و کتێبەکانی تری

فەرامۆش بکەین...

دووەم/ ئاشنابوون بە چەمکە سەرەکییەکانی بلوخ

کاتێک مرۆ دەست بە ئیشێکی فەلسەفی دەبات، یەکەم پرسیار ڕووبەڕووی دەبێتەوە ئەوەیە: ئایا فەلسەفە چییە؟ ژیل دەلۆز(١٩٢٥_١٩٩٥) وەڵامی ئەم پرسیارەمان دەداتەوە کە فەلسەفە بریتییە: ((لە هونەری پێکهێنان و داهێنان و دروستکردنی چەمک))، ئەی چەمک چییە؟ بۆ ئەمڕۆ زمانمان نییە؟ تۆ بۆ دەتەوێت زمانی ئەمڕۆ سەقەت بکەیت؟ نەخێر هاوڕێ گیان زمانی فەلسەفی زمانێکە وەکو زمانەکانی تر، ئەویش پێویستی بە فەربوونە ، پێویستی بە شەونخونییە، بەڵام یەک جیاوازی هەیە لەگەڵ زمانەکانی تر ئەویش ئەوەیە زمانی فەلسەفی بۆ ئەوەی بمێنێتەوە دەبێت بەردەوام بخوڵقێت، واتە نابێت دوای پاپیری پاپیرت بکەویت، بە پێچەوانەوە دەبێت پاپیری پاپیرت بکوژیت، ئایا کێ ئەو کارە دەکات؟ بێگومان کەسایەتی چەمکگەرا؟ ئەی کەسایەتی چەمکگەرا کێیە؟ فەیلەسوف. بێگومان بۆ ناسین و تێگەیشتنی چەمکەکان و زمانی بلوخ تێگەیشتن لە بلوخ کارێکی نەکردەیە، بلوخ کەمێک چەمکی داهێناوە کە لە ڕێگەی ئەو چەمکانەوە دەمانباتە ناو پەیوەندی (بوون و ماهییەت) لەناو بوونی واقیعی ئەم جیهانە. ئەم چەمکانە کە بلوخ بەکاریهێناوە دەلالەتن لە بوونی هەبوونێک کە کارایە لەناو جیهان لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ مەحالە، هەبوون لێرەدا ئاماژەیە بە ناکۆکی، ناکۆکی دەربارەی خۆ، دەربارەی ئەوەی کە (هێشتا نەگەیشتووە). یان هەبوون هێشتا لە ڕێگایە بۆ ئەوەی بگات. دەبێت بزانین کارکردنی بلوخ و داهێنانی چەمک لای بلوخ تەسەورێکی مەعریفی ناداتە دەستەوە، بەڵکو داهێنانی چەمک ڕێگایەکی خەلاقە بۆ شێوەیەکی نوێ و بینینێکی نوێ بۆ جیهان. بە هەرحاڵ هەموو ئەو چەمکانەی کە بلوخ ئاماژەی پێدەکات و دایهیناوە تەعبیرە لە بوونێک کە هێشتا نەگەیشتووە. ئایا ئەو چەمکانە چین؟ ئایا مانایان چییە؟

١. هێشتا_ نەبوو (not- yet)

هێشتا_نەبوو کاریگەرترین و سەرەکیترین چەمکە لای فەلسەفەی ئەرنست بلوخ، هێشتا_نەبوو ئەنتۆلۆژیایەکی مەحکومی سوبێکتە، واتە هیچ سوبێکتێك نییە خاڵی بکەیتەوە لە هێشتا نەبوو، بەڵام هێشتا_نەبوو پەیوەندییەکی سەربەخۆ نییە بەڵکو پەیوەندییە لەگەڵ ئوبێکت، واتە سوبێکت پێویستی بە ئوبێکتە، ئوبێکت لێردا دەبێتە بناغەی ئەوەی کە سوبێکت کامڵ بکات، واتە سوبێکت لە بیرکردنەوەی ئەوەی کە (نەبووە)

یان (هێشتا -نەبووە) بۆ ئەوە دەڕوات کە (بوونی هەبێت). بلوخ ڕای وایە هیچ کاتێك (هێشتا- نەبوو) پێویستی بە بەڵگە هێنانەوە نییە، واتە گۆمانی ئەوەمان لا دروست بێت کە ئێمە بریفێکتین و کامڵین، بەڵکو ئێمە مادەم وەکو کۆجیتۆ ئاماژەی پێدەکات هەین کەواتە ئەوە نین ئێستا هەین، یان بە تەعبیرێکی تر ئێمە مادەم مرۆڤین شعوری ئەوەمان پێدراوە کە ئەوەی ئێستا هەین ئەوە نییە کە دەمانەوێت. ئەرنست بلوخ لە حاڵەتی (هێشتا- نەبوو) پرسیارێك ڕووبەڕوومان دەکاتەوە و ئاماژە دەکات، مادام (هێشتا- نەبوو) ئەنتۆلۆژیانە بە من دراوە، کەوتە چی ڕوودەدات بۆمان؟ من کائینێکم بوونم هەیە، بەلاَم هێشتا نەبوومەتە خاوەنی ئەو بوونەی کە دەمەوێت، کەواتە ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە ماهیەتی جیهان بۆ من کراوەیە، دەبێت هەوڵ بدەم، تێبکۆشم و بجوڵێم، گواستنەوەی کۆجیتۆ بۆ ناو چەمکی (هێشتا نەبوو)ی بلوخ ئەوەیە کە من هەستدەکەم بوونی هەیە، بیردەکەمەوە و گومان دەکەم، بەڵاَم ئەوەی کۆجیتۆ ئاماژەی پێدەکات کە (من هەم) بناغەیەکی ئەنتۆلۆژیی بە من دەبەخشێت، بەڵاَم کە (من بیردەکەمەوە) دەخەینە پاڵی و لەگەڵ (هێشتا نەبوو) بلوخ دایدەنێیت بناغەیەکی ئەنتەرپێلۆژیا دەداتە دەست، بەڵاَم ئەنتەرپێلۆژیای پەتی نا، بەڵَکو ئەنتۆلۆژیای ئەنتەرپێلۆژیا، بەلاَم کە بەشێك لە کۆجیتۆی ئەنتۆلۆژی (من هەم) دانێین، لەگەڵ بلوخ ناکۆك دێتەوە، بلوخ تەعبیر لەوە دەکات کە: ((من بیردەکەمەوە کەواتە من نیم)) یان ((من بیردەکەمەوە کەواتە دەبێت بوونم هەبێت)) کەواتە لای کۆجیتۆ ناسنامەی ئێمە (ئێستایە) بەڵام لای بلوخ ناسنامەی ئێمە (داهاتووە)…

2. هێشتا دەرنەکەوتوو (pre-apperrance)

هێشتا-دەرنەکەوتوو یەکێکی تر لە چەمکە سەرەکییەکانە فەلسەفەی ئەرنست بلوخ. (هێشتا -دەرنەکەوتوو) گەڕانەوەی ئوبێکتە بۆ ناو سوبێکت، بە جۆرێك ئوبێکت هێشتا خۆی دەرنەخستووە، یان هێشتا خۆی بۆ ئاگاي ئێمە نەداوەتە دەست، ئەم گەڕانەوەیە لە ڕێگای داهاتوو ڕوودەدات، بەلاَم بلوخ لەم چەمکەدا کاریگەری ئەدەبیاتی پێوە دیارە، چونکە بۆ بلوخ گەڕانەوەی داهاتوو لە ڕێگەی خەیاڵەوە دەبێت، واتە خەیاڵ دەورێکی گرنگ و یاریکەرێکی سەرەکییە لەناو چەمکی (هێشتا- دەرنەکەوتوو). هێشتا دەرنەکەوتوو وەزیفەیەکی ئەنتۆلۆژی کە ئێمە بۆ ئەو ناتوانین بژیت، چونکە دەرنەکەوتوو تاریکییەکی هەمیشەییە کە ئێمەی داگیر کردووە، ئێمە بەردەوام مەحکومین ڕووناکی بکەینەوە، ئەگەر ڕووناکی نەکەینەوە، یان ئەگەر

بۆ ڕووناکبوونەوەی نەڵێین ئەوا تاریکی دەمانکوژێت، دەرنەکەوتوو بە تەنیا هیچ مانایەك بەدەستەوە نادات، دەرنەکەتوو وێنەیەکی حەقیقەتی ڕەهایە کە ئەگەر (پێی بگەین و پێی نەگەین) عەدەمییەتی لێدەکاتەوە، ئەگەر پێی بگەین موتەکامل دەبین لە مرۆ دەردەچین دەبینە خوا، ئەگەر پێی نەکەین عەدەمییەت باڵ بەسەرماندا دەکیشێت، بەلاَم چارەسەری هەردووکیان ئەو پێشگرەی (هێشتا)یە کە بلوخ دایناوە، هیشتا حەقیقەتی ڕەهاو پووچییەتی دەکوژێت و فۆڕم بە (دەرنەکەوتوو) دەدات و بوونێکی دایناماکی بە ئێمە دەبەخشێت، (هێشتا) لە عەدەم رزگارمان دەکات چونکە هەم دەگەین هەم ناگەین، بە کورتی هێشتا ئومێدی بەردەوام بە هەوڵی سوبێکت دەبەخشێت.

٣. ئومێد (hope)

بە بەهاترین چەمك لای بلوخ ئومێدە، بلوخ لە ڕێگەی (ئومێد)ەوە دابڕانێکی مەعریفی لەگەڵ فەلسەفەی پێش خۆی دروستکرد، هەموو ئەو چەمکانەی کە بلوخ خوڵقاندوونی دواجار هەموویان دەچنەوە ناو ئومێد، ئومێد فۆڕم بە هەموو چەمکەکانی تری بلوخ دەبەخشێت، ئومێد وا دەکات ئێمە لە قەلەقی ڕزگارمان بێت بەوە هیشتا کامڵ نەبووین، ئومێد پاڵنەری بەرەو پێشچوونی ئێمەیە. بەلاَم دەبێت بزانین ئومێد کورتناکریتەوە بۆ تەنیا خۆزگە و تکاکانمان، بەڵکو جەوهەری (ئومێد) تاکیدکردنەوەی ئەوەیە کە ئێمە کاتیك نەگەیشتووین، مانای ئەوە نییە ناگەین، ئەمەش لە وەستان رزگارمان دەکات و تموحێك دەخاتە پاڵمان بۆ ئەوەی بجوڵێین، ئومێد خوڵقێنەری یۆتۆپیایە، واتە پرنسیبی ئومێد پرنسیبیکی یۆتۆپیاییە، ئەوە یۆتۆپیاشە تەحەکوم بە هەموو جوڵە و گۆڕانکارییەکانی ئیمە دەکات…

٤. پێشەوە ((front

پێشەوە پەیوەندییەکی جەوهەری و کۆنکریتی لەگەڵ چەمکی (نا) هەیە، لای بلوخ ئەوە (نا)یە کە (پیشەوە) دەخاتەکار، یان (نا) یاخیبوونە دەربارەی دۆخی ئێستا بۆ ئەوەی بیکوژین و بگەینە پیشەوە، واتە (نا) خوڵقێنەری (پێشەوە)یە، یان پاڵنەرە بۆ پێشەوە، ئەوەش (نا) دەخاتە کار (هێشتا- نەبووە)، هێشتا نەبوو حاڵەتێکی ئۆنتۆلۆژییە کە (نا) دروست دەکات، بەڵام (هیشتا- دەرنەکەوتوو) حاڵەتێکی ئۆنتۆلۆژییە کە بەرەو(پێشەوە)مان دەبات.. ئەوەی دەبێت بزانین چەمکەکان لای بلوخ هەموویان پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە، هەندیك جار هەموویان لەناو یەکدا یەکتری دروست دەکەن…

سێیەم/ ئێنتۆلۆژیای هۆشیاری

جەوهەری فەلسەفەی بلوخ لەسەر دوو پایە وەستاوە، یەکەمیان ئێنتۆلۆژیایە. دووەمیان ئەنتەرپۆلۆژیایە، دووەمیان بەشێکی سەرەکی یەکەمیانە و بە بەردەوامی لەناو یەکەمیان خۆی دەبینێتەوە، لایەنی ئەنتەرپۆلۆژی خۆی لەگەڵ (هیَشتا-نەبوو) دەبینێتەوە، ئەمەش کاتیَك مرۆ هەستدەکات و ئاگایی ئەوەی هەیە کە پێویستی بە شتێکە، بەلاَم ئەو شتە نییە، یان هیَشتا بوونی نییە. بەڵام لایەنەکەی تر واتە ئەنتۆلۆژیا خۆی لەگەڵ (بوون) دەبینێتەوە، ئەمەش کاتیَك وجودی دەرەوە پێویستە بوونی هەبێت، بەڵام بوونی نییە. واتە ئەنتەرپۆلۆژیا حاڵەتی ناوەوەی سوبێکتە کە هەست دەکات لەناو خۆیدا نوقسانە و بۆ ئەم نوقسانیەش دەچێتە ناو وجودی دەرەوە بۆ ئەوەی بگات، بەڵام کاتێك ناگات، پەیوەندی نێوان ئەنتەرپۆلۆژیا و ئێنتۆلۆژیا لەدایك دەبێت، یان پەیوەندی نێوان (هێشتا نەبوو) لەگەڵ (بوون) تێکەڵ بەیەك دەبن. کەواتە لە ئێستادا پەیوەندییەك دروست دەبێت لە نێوان سوبێکت و ئوبێکت، یان لەنێوان زاتی مرۆڤ و جیهانی سروشت، ئەم پەیوەندییە وادەکات (پرنسیبی ئومێد) بهێتە کایەوە، بلوخ لە کتێبی (ڕۆحی یۆتۆپیا) پرسیارێك دەکات: ئایا چۆن دەزانین کە ئێمە ئەو مەعریفەیەمان نییە کە دەبوایە هەبێت، یان چۆن دەزانین نوقسانین؟ یان بە شێوەیەکی تر، مەعریفەی ئێمە چۆن دەگاتە ئەوەی کە هێشتا-نەبووە؟ بلوخ لەناو سوبێکتدا شتێك دەدۆزێتەوە ئەو شتەش جیهانی (ئارەزوو)ە. جیهانی ئارەزوو لەناو هەموو مرۆڤێك بوونی هەیە، ئارەزوو جێگەیەکە بۆ ئەوەی هەموو کێشەکانی مرۆ بچنەوە ناوی و لەوێوە خۆیان مانفێست بکەن. لێرەدا ئێمە بۆ ئەوەی ئاگاداربین دەچینە ناو سایکۆلۆژیا، بەڵام سایکۆلۆژیا وەکو ئەوەی فرۆید لە کتێبی (لێکدانەوەی خەونەکان) ئاماژەی پێکردووە گەڕانەوەیە بۆ ڕابردوو، یان چارەسەرکردنی کێشەکانی ڕابردووە، بەڵام فەلسەفەی بلوخ ڕۆیشتنە بۆ پێشەوە و داهاتوو، فەلسەفەی فرۆید دۆزینەوەی کێشەیە، بەڵام فەلسەفەی بلوخ چارەسەرکردنی کێشەیە، فرۆید لێکدانەوە بۆ خەون دەکات لەکاتێکدا لە خەوداین یان لە ناهۆشیاریداین، بەڵام بلوخ لێکدانەوە بۆ ئەوە خەونە دەگات کە لەوپەڕی هۆشیاریداین، بلوخ ئاماژە دەکات ئەو خەونەی کە لە هۆشیاریدا دەیبینین ئیرادەی گۆڕان دروست دەکات، بە جۆرێك ئەو خەونە خەونێکی خەلاقە کە خەیاڵ دروست دەکات و بیرکردنەوە دەخوڵقێنێت، ئەو بیرکردنەوەش دەورێکی گرنگ دەبینێت بۆ ئەوەی گۆڕانکاری دروست ببێت. کەواتە دەگەینە ئەوەی کە فەلسەفەی بلوخ چالاکییەکی هۆشیارانەیە و هۆشیاری دەخاتە کار، بەڵام بلوخ بە

پرسیارێك ئایا چالاكی هۆشیاری چۆن دروست دەبێت؟ دیسان دەمانخاتەوە ناو سایكۆلۆژیا، بە مانایەك لەماناكان بلوخ ئیش لەسەر (بوونگەرایيەكی سایكۆلۆژی) دەكات، لاكان بە گەڕانەوە بۆ فرۆید دەگەڕێتەوە بۆ قۆناغی منداڵی و لە دیمەنی قۆناغی ئاوێنەیی وێنەیی هۆشیاربوون ڕووندەكاتەوە، بلوخیش هەر دەگەڕێتەوە لای منداڵ و قۆناغی هۆشیاریبوونمان بۆ ڕووندەكاتەوە، بەڵام بە ئاڕاستەیەكی تر.

بلوخ سەرەتای هۆشیاریی دەگەڕێنێتەوە لای منداڵ و ئاماژە دەكات منداڵ لە حاڵەتی خەوبینیندایە، واتە منداڵ بوونەوەرێكە كە دەتوانێت خەو ببینێت، بەڵام خەونەكانی منداڵ تەڵخ و لێڵن، ئەو خەونەی منداڵ دەیبینێت سەرەتایەكە بۆ ئاشكراكردنی شتەكان، سەرەتایەكە بۆ بەدەستهێنانی مەعریفە، هەموو بەدەستهێنانێكی مەعریفەش جۆرێكە لە یاخی بوون، یاخی بوون بەرامبەرئەو شتانەی كە لەبەردەستین، واتە یاخیبوون لای منداڵ هی ئەوەیە دەیەوێت بزانێت، منداڵ سوبێكتێكە بەدوای هۆشیاری دەگەڕێت، بە دوای ئەوە بزانم ئوبێكت چییە، هەر ئەمەش منداڵ لە قۆناغی منداڵی هەموو شتەكان دەشكێنێت، تا ئاشكرا بن، بەڵام ئاشكراكردن شتەكان لەو تەمەنەدا تەواو نابێت، ئەوەی لە منداڵ بۆ فەلسەفەی(بلوخ) گرنگە دەربارەی(ئاشكراكردنی شتەكان) ئەو بەردەوامی بوونەیە كە هەیەتی، ئەو هەوڵەیە كە دەبێت بگاتە ئەنجام، ئەو (شۆڕشی ئەومێد)ەیە كە هەڵیگیرساندووە، لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە منداڵ هیچ كات ناگاتە دەرەئەنجامێك كە بیوەستێنێت، هیچ كات ناگاتە ئەوەی كە ئێستێك بكات، بەڵام بۆ بلوخ ئەوە جێگەی دڵخۆش نییە چونكە لێرەدا هۆشیاری ناكامڵە بەرانبەر واقیع، هۆشیاری مامەڵەكردنە لەگەڵ سەرروو واقیع، بلوخ دەیەوێت لە قۆناغەكانی تردا وەكو منداڵ مامەڵە بكەین، وەكو منداڵ تەسلیم نەبین، وەكو منداڵ (شۆڕشی ئومێد) هەڵگیرسێنین. بلوخ ئاماژە دەكات كاتێك ئێمە دەگەینە تەمەنی سیانزە ساڵی ئیتر سەرروو واقع خۆی دەداتە دەست واقیع، ئیتر مامەڵەكردنمان لەگەڵ واقیعە، ئیتر هۆشیاری ئێستێك دەكات و خۆی بۆ تێڕامان دەداتە دەستەوە، لە تەمەنی سیانزە ساڵی منداڵ خەو بەوە دەبینێت هەنگاو بەرەو ژیانێكی باشتر بنێت، لەم تەمەنە بە پێچەوانەی پێشتر دونیا ئاشكرایە بۆمان بەڵام خەونەكانمان نائاشكرایە، لێرەدا گریمانە دروست دەبێت، گریمانە بەرانبەر ڕێگاگەلێكی زۆر، بەرانبەر جۆرەها ژیان، بەم گریمانانەوە دەچینە ناو تەمەنی حەفدە ساڵی، لێرەدا و لەم قۆناغەدا گریمانەكان پێكدادان دروست دەكەن، پێكدادان دەربارەی وێنەكان، دەربارەی ڕووداوەكان، دەربارەی ناجێگری سوبێكت بوونمان، جەوهەری ئەو

پێکدادانە هی ئەوەیە کە سوبێکت وێنەی داهاتووی لا کێشراوە، ئەم وێنەیە وا لە سوبێکت دەکات حەز بکات هەموو شتێك بۆ خۆی ببێت، هەموو شتێك خۆی خاوەنی بێت، بلوخ ئەم خەونە لەم تەمەنەدا بە خەونی بورجوازییەکان دەشوپێنێت کاتێك دەیانەوێت هەموو شتێك بخەنە ژێر کۆنترۆڵی خۆیان، خەون بینیی بورجوازییەت خەون بینینە بە داگیرکردنی هەموو ئەو شتانەی کە هەیە و ئەوان خاوەنی نین. لە قۆناغێکی تر کاتێك پێ دەخەینە ناو تەمەنی بیست ساڵییەوە، ئەم قۆناغە (نا) لەدایك دەبێت و دەچێتە ناو (هێشتا-نەبوو)، پەیوەندی (نا) بە (هێشتا-نەبوو) پەیوەندییەکە کە گۆڕان دەهێنێتە کایەوە، یان بە جۆرێك لە جۆرەکان هیچ قۆناغێك ئەوەندەی ئەم قۆناغە سوبێکت بیر لە گۆڕینی دونیا ناکاتەوە، لەم قۆناغە ناشیرینێکان، ڕێگرییەکان، تاریکییەکان سەرهەڵدەدەن، لەهەمانکاتیشدا سوبیکتبوون بەرەنگاری هەموو شتێك دەبێتەوە، یاخی دەبێت بەرانبەر کۆمەڵگە. لە کۆتا قۆناغدا کە بریتییە لە قۆناغی (پیری) پچڕانێك دروست دەبێت لە نێوان سوبێکتی پیر و کۆمەڵگە، سوبێکتی پیر هەستدەکات ئیتر کۆمەڵگە بەجیدەهیڵێت، لەم قۆناغە ئەوەندە (ناوەوەی) سوبیکت ئیش دەکات، ئەوەندە بیر لە دەرەوە ناکاتەوە، هۆشیاری پیر زیاتر بیرکردنەوەیە لە ڕابردووی خۆی، پیر خەون و خۆزگەکانی بە یادەوەری بەسەر دەبات، بە یادەوەری گەڕانەوە بۆ سەردەمانی گەنجی، بەڵام ئەمە مانای ئەوە نییە کە هۆشیاریي (قۆناغی پیری) هۆشیارییەکی یادەوەریانەیە بەرانبەر ڕابردوو، یان هەمووی هەر ڕابردووە، بەڵکو دەوڕێکی گەورەشی هەیە بەسەر داهاتوو، تەنانەت بلوخ بە پێگەیشتووترین قۆناغی ناو دەنێت، بەڕای بلوخ ئەم قۆناغە گەر بیرکردنەوەیەکی داهاتوویانە سەر هەڵبدات ئەو بیرکردنەوەیە کۆکردنەوەی هەموو جوانییەکان و عاقڵمەندی سوبێکتە، چونکە بلوخ ڕای وایە ئەم قۆناغە خاڵییە لە غروری گەنجایەتی و پڕە لە حیکمەت و ئیرادەی دەهێنەرانە. کەواتە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە هۆشیاریی بۆ ئەوەی بگاتە ئەوەی کە دەیەوێت لەسەر شێوەی (هێشتا-نەبوو) خۆی مانفێست دەکات، جەوهەری هێشتا-نەبوو ئەوەیە کە لە تاریکی ڕزگارمان دەکا، بۆیە هێشتا-نەبوو پاڵنەرە سوبێکتە بۆ ئەوەی خۆی بگەیەنێتە ڕوناکی، بە زمانی سایکۆلۆژیا هۆشیاری دەیەوێت دەست بەسەر ناهۆشیاریدا بگرێت و ناهۆشیاری نەهێڵێت، بەڵام لای بلوخ پەیوەندی نێوان هۆشیاری بە ناهۆشیاری پەیوەندییەکی ناوەکی نییە، بەڵکو هۆشیاری لەسەر ئەساسی دەرەوە خۆی دادەمەزرێنیت، پەیوەندی هۆشیاری و ناهۆشیاری لای فرۆید ئەوەیە کە خەونەکانمان چەپێنراون چوونەتە ئەو شوێنە تاریکییەی کە پێی دەڵێین نەست، ئەوەی لای فرۆید ئێمە چاوەڕوانین ئەوەیە کە ئەو

خەونانە زیندووبکرێنەوە، بەڵام بلوخ خەونەکان ناو دەنێت (مژدەی خۆرهەڵاتێکی نوێ)، واتە هاتنەدی ئەو ئومێد و خەون و خەیاڵەی کە لە داهاتوو دەیبینم، بەڵام لە ئێستادا هاتۆتە دی، مژدەی بەرەبەیان هاتنی سەرزەمینێکی یۆتۆپییە بۆ ناو ئێمە، بلوخ ئەو مژدەیە بە شۆڕشێکی سیاسی و کۆمەڵایەتییە دەزانێت کە لە وەستان ڕزگارمان دەکات و دەمانگەیەنێتە داهاتوو.

چوارەم/ شۆڕش چۆن سەرهەڵدەدات؟

مرۆ کە بیردەکاتەوە بۆ ئەوە بیر دەکاتەوە کە بگاتە شتێك، گەیشتن بە شتێك دەرئەنجامی (نا)بوونە بۆ شتێکی تر، واتە (نا) لە کامڵیدا سەرهەڵنادات، بەڵکو بەردەوام هەست بە کەمبوون دەکات، بۆیە دەیەوێت بگاتە کەمنەبوون، ئەو پاڵنەری (نا)یە، یان ئەو دەنگەی کە (نا) ئاگاداردەکاتەوە یان (نا) لە حاڵەتی نائارامیدا دەهێڵێتەوە ئارەزووە، واتە (نا) هیچ کاتێك لە خۆیەوە سەرهەڵنادات بەڵکو پێویستی بە شتێکە، بەڵام ئەو شتەی لەبەردەم نییە. (نا) کۆتایی سوبیکت نییە، واتە بیربکەینەوە ئەو کاتەی (نا) بەسەرماندا زاڵە، ئەوە کۆتایمان هاتووە، بەڵکو بلوخ ئاماژە دەکات (نا) سەرەتایی فۆڕم بەخشینە بە سوبێکت، واتە ئێمە هەرگیز ناتوانین بۆ نەفیبوونی ئێستامان بیر لە خۆمان بکەینەوە، لێرەدا بیرکردنەوە پێش نەفیبوونی سوبێکت دێت، بەڵام ئەگەر بیرکردنەوە نەگاتە ئەوەی نەفی سوبیکت بکەین ئەوە بیرکردنەوە نییە. لەگەڵ نەفیبوونی سوبیکت بەرەو نەفی بوونی دونیا دەڕۆین، واتە نەفیبوونی سوبیکت و نەفیبوونی دونیا توند بەیەکەوە بەستراون، بەڵام نەفیبوونی سوبێکت پێش نەفیبوونی دونیا دەکەویت و دەیەوێت دونیاش وەکو خۆی لێبکات، لێرەدا هیچ کاتێك نە دونیا بە نیسبەت سوبێکت بۆ سوبێکت هەیە و نە سوبێکتیش بۆ دونیا، بەڵام بۆ ئەوەی دونیا بگۆڕێت دەبێت سوبێکت بگۆڕێت، ئایا سوبێکت چۆن دەگۆڕێت؟ ئەرنست بلوخ ئاماژە دەکات کاتێك (نەفی) بوونمان لا دروست دەبێت دەگەین، واتە (نا) گەیشتنە، بەڵام گەیشتنیش کۆتایی نییە بەڵکو سەرەتایە، کۆتایی ئەوەی ئێمە سوبێکتین، ئێمە هەین، سەرەتای ئەوەش ئێمە سوبێکتین بەس نوقسانین و نەگەیشتووین، کۆتایی ئەوەی ئێمە خەونمان هەیە، سەرەتای ئەوەی خەونەکانمان نەهاتۆتە دی. کەواتە نەفیبوون سەرەتایە بۆ هەنگاونان بۆ خەونەکانمان، سەرەتایە بۆ جوڵەی گۆڕانکاری. گۆڕان و (نا) لەیەك جیاواز ناکرێنەوە، چونکە کاتێك سوبێکت بیردەکاتەوە و دەگاتە (نا) هەست بەوە دەکات لە فەڕاغدایە، بۆیە دەیەوێت ئەو

فەراغە پێبکاتەوە بەمەش هەنگاوی گۆڕانکاری دەنێت. کاتێك ئێمە بیردەکەینەوە لە حاڵەتی ترسداین بەڵام وەکو بلوخ ئاماژەی پێدەکات کاتێك بیرکردنەوە نەفیبوون ئەخوڵقێنێت لەناو خۆیدا ئەو کاتە ترس دەکوژێت، واتە نەفیبوون کوشتنی ترسە و ڕقڵێبوونەوەیە لە ترس، واتە ترس بەهۆی (نا)وە دەبێتە ڕق، ترس لە خاوەن ترسە، بەڵام خاوەن ترس ترسە لە ڕقلێبوونەوە، کەواتە خاوەنی ترساو ئێستا خاوەن ترسە لە (نا)، یان ئەوەی پێشتر ئەیترساندین، ئێستا بەهۆی ئەو (نا)یەوە کە بۆمان پەیدا بووە لێمان دەترسێت، ئەمەش هەنگاوێکە کە (شۆڕشی ئومێد) بە ئێمە دەبەخشێت و نایەڵێت بەرەو عەدەمییەت هەنگاو بنێین. بلوخ ئەم بیرۆکانەمان لەو کاتە پێنابەخشێت کە ئێمە لەوپەڕی هێزداین، بەڵکو ئەو بیرۆکانەمان ئەو کاتە پێدەبەخشێت کە خۆمان زۆر بێ بەها و بێ دەسەڵات دەبینین، واتە بلوخ ئەو کاتە (ئومێد)مان پێدەبەخشێت کە تاریکی باڵی بەسەرماندا کێشاوە، کاتیك تەواو نائومێد دەبین، کاتێك ئیتر بڕوامان وایە تاریکی ناگۆڕێت، بڕوامان وایە کۆتاییمان هاتووە، بلوخ دێت بە هێزە شاراوەکانمان ئاشنامان دەکات و (شۆڕشی ئومێد)مان پێ هەڵدەگیرسێنێت، بلوخ پێی وایە ئەو کاتەی پێمان وایە کۆتاییمان هاتووە ئەو کاتە سەرەتای ئێمەیە، ئەو کاتە سەرەتای گۆڕانکارییەکان دەستپێدەکات، چونکە ئەو کاتە بیر لە گۆڕان دەکەینەوە، بەڵام بلوخ تەنها یەك مەرجی هەیە ئەویش ئەوەیە بیرکردنەوە (نا)ی نەفی لەگەڵدابێت، ئەو کاتە بۆ ئەوەی خۆمان هەست بکەین سوبێکت کاری خۆی دەکات. ئەو کاتە بیرکردنەوە دەبێتە (نا)، (نا)ش لە بیرکردنەوەدایە بۆ ئەوەی بچێتە ناو کرداری صەیرورە و خوڵقاندنی میژوو، کرداری بیرکردنەوە کاتیك دەگاتە ئەوەی بزانێت تاریکی چییە دەگاتە کرداری صەیرورە، کاتیکیش گەیشتە صەیرورە سوبیکت بەردەوام لەحاڵەتی صەیرورەدا دەمێنێتەوە، بەردەوام بوونی صەیرورە بەردەوام بوونی (نا)یە، واتە لە (نا)یەکەوە بۆ (نا)یەکی تر دەڕۆین، تا وای لێدێت دەبێتە(نا)یەکی دەینەماکی، ئەم دەینەماکی نەفی بوونە لە شێوازی (هێشتا-نەبوو)خۆی مانفێست دەکات، هێشتا-نەبوو قۆناغێکی گرنگی سوبێکتە چونکە لەم قۆناغەدا ئامانجی سوبێکت خۆی مانفێست دەکات، واتە هێشتا-نەبوو لە سوبێکت خۆی دەردەخات، کاتێکیش سوبێکت خۆی دەردەخات ئامانجەکەی تەنیا ناژین لە پێناو ژیان، یان ناژین لە پێناو (ژیانێکی ڕووت)، بەڵکو دەژین بۆ بەهایەك کە لە ئەسڵدا ژیان بۆ ئەو بەهایەیە، هەر ئەو بەهایەیە کە بەردەوام دەمانخاتە ناو قەلەقییەوە، قەلەقی ئەوەی بە تەعبیری بلوخ نەگەیشتووین بە یۆتۆپیای بوونمان. یۆتۆپیا کاتێك دەردەکەوێت کە (نا) دەبێتە هێشتا-نەبوو، یان نەفی دەینەماکی، دەرکەوتنی یۆتۆپیا جوڵەیەکی دیالێکتی بۆ ئێمە

دەخوڵقێنێت، ئەو جوڵەیە دەمانگەیەنێتە داهاتوو، ئەم عەملییەی صەیرورەیە هەرگیز ناگاتە یۆتۆپیا، بەڵام لای بلوخ دووبارەکردنەوەی عەمەلێکە فۆڕمی یۆتۆپیایی وەردەگرێت، چونکە ئامانج ئەوە نییە ئێمە بگەین بە یۆتۆپیا، ئامانج ئەوەیە لە یۆتۆپیا خاڵی نەبینینەوە، واتە فۆڕم لێرەدا یۆتۆپیا نییە بەڵکو بەرەو پێشچوونە، کەواتە سوبێکت دەچیتە ناو سەفەرێکی نادیار، سەفەر لەسەر سەفەر، بەڵام ئەو سەفەرانە سەفەرێکی کراوە و نەبڕاوە و ئەبەدین، تا وای لێدێت سەفەرەکان، دیالێکتەکان و نەفی دەینەماکیمان دەبێتە بەشێك لە بوونمان، واتە نابنە لە بەشێك بۆ ئەوەی بگەین، بەڵکو خۆیان گەیشتنن، بەڵام گەیشتنێکی کۆتادار نا.

بە کورتی فەلسەفەی بلوخ پەیوەندییە، پەیوەندی نێوان هۆشیاری و (هێشتا نەبوو) دەبنە وەزیفەیەکی یۆتۆپی و لە ڕێگای سوبێکتەوە، سوبێکتیش لە ڕێگای (ئەگەرەوە) بەرەو داهاتوو دەڕۆن و دەیناسن، بەڵام بلوخ جیاوازی نێوان دوو (ئەگەر)مان بۆ دەکات. یەکەمیان: ئەگەری نەخۆشی: ئەم حاڵەتەیان بۆ دیاردەی (زانستی دەروونی) دەناسێت و ئاماژە دەکات کە ئەم حاڵەتە لە ئەنجامی پاڵنەری دەروونی و تێکچوونی باری کەسی و عەسەبێتبوونەوە ڕوودەدات، هەموو بەرەو پێشچوونێك لەم جۆرەیاندا دووبارە بوونەوەی بەرەو پیشچوونەکانی ڕابردووە لەداهاتوودا، بلوخ ئەم جۆرەیانی بۆ (ئەگەر)ی (گەڕانەوە بەرەو ڕابردوو) ناو بردووە و بە جۆرێك کە داهاتوو بە درۆزن و هەڵخەڵەتێنەر ناو دەبات. جۆری دووەمیان: ئەگەری بەرهەمهێنەر: ئەم جۆرەیان جیاوازییەکی تەواوی لەگەڵ غەریزەدا هەیە و لەکاتی مەرحەلەی گەنجێتی و کاتی هەستکردن بە گۆڕان و ڕەتکردنەوەی واقیعی ئێستادا ڕوودەدات، ئەم ئەگەرەیان بە تەواوی بە ڕووی جیهانی دەرەوەدا دەکرێتەوە و هەنگاونان بەرەو ئازادی و داهاتووبوون سەرهەڵدەدات، ئەم جۆرەیان هەموو خەونەکانی ڕووی لە داهاتوویە و داهاتوو بە بەهەشت و یۆتۆپیای خۆی دەزانێت، بەڵام دەبێت بزانین خەونی بەرەو پێشچوون جیاوازە لە خەونی گەیشتن بە یۆتۆپیا، خەونی بەرەو پێشچوون ئەو خەونەیە کە داهاتوو بە باشترو جیاوازتر دەزانێت لە واقیعی ئێستا، بەڵام خەونی یۆتۆپیابوون خەونێکی خەیاڵییە و خەونە بە بوونی چیایەکی ئاڵتونی. یەکەمیان حاڵەتێکی واقیعییە و دووەمیان حاڵەتێکی خەیاڵییە، بەڵام پەیوەندی هەردووکیان بەیەکەوە پەیوەندییەکە لەسەر ئەساسی (هێشتا نەبوو) دامەزراوە، (هێشتا نەبوو) بناغەکەی ئەو (نا)یەیە کە پێشتر گوتمان، واتە ئەگەر (نا) نەبوو ئێمە ناتوانین بیر لە (هێشتا نەبوو) بکەینەوە. بەڵام پرسەی (نا)یش بناغەیەکی تری هەیە ئەویش هۆشیارییە، واتە پرسەکە یەك لەدوای یەك دێت و بە بەردەوامیش

چونکە ناگەنە یەتەپیا خۆیان بە شێوازی جیاواز دووبارە دەکەنەوە، بەڵام (نا) کاتێك چەمکی (هێشتا نەبوو) دەهێنێتە ناو خۆی ئەو کاتە نابێتە کۆتاییەکی تەواو، واتە ئەو(نا)یە نابێتە کۆتا (نا) بۆ سوبێکت بەڵکو لەگەڵ پرۆسەی (نا)ی یەکەم (نا) تەواو خۆی بە وجودێکی تایبەتەوە دەنووسێنێت و بەردەوام لە ڕێگای (هێشتا نەبوو)ی بەردەوامەوە (نا)ی دووبارە سەرهەڵدەدات، ئومێد لێرەدا وادەکات (نا) نەمرێت و ببێتە پرۆسەیەکی بەردەوامی ئەبەدیی بەرەو ئەو شتەی دەمانەوێت، واتە (نا) نە کۆتادارە و نە عەدەم، بەڵکو لەگەڵ شتێکی ئومێدبەخش لە پەیوەندیدایە. هەم ئەوەی وادەکات (نا) نەمرێت یان نەبێت عەدەم ئومێده هەم (نا)بوون گۆڕانەوە نییە بۆ خاڵی سەرەتا یان سفر، بەڵکو هەنگاوی تازەیە بەرەو یەتەپیا. بلوخ ئاماژە دەکات کە (نا) لە شێوەی (هیشتا نەبوو) خۆی دووبارە دەکاتەوە، بەڵام دووبارەبوونەوەی (نا) لە شێوازی ڕابردوو نا، بە شێوازی هەمان فیگەر نا، بەڵکو بە شێوازێکی تازە، تازەبوون بەو مانایەی کە ئێمە شوێنی وامان دەزیوەتەوە کە پێشتر نەدۆزراوەتەوە، کیشوەری وامان بینیوە کە پێشتر ئاشنای نەبووین، چیرۆکی وامان دێتە پێش کە پێشتر نامۆ بووین پێی، جیهانی وامان لە پێیدا دەبێت کە پێشتر نەبووە، بەڵام دەبێت بڵێن ئەو شوێنەی ئێمە دەزیمانەتەوە ئەو کیشوەرەی ئێمەی تێدداین ئەو جیهانەی کە ئێستا هەیە بە بەردەوامی یەتەپیایەکەی ئێمە نییە و شتێکی نوقسانە.

پێنجەم/ ئیزافەی بلوخ بۆ سەر مارکس

مارکس ئیزافەی شێشی بۆ پێڕاوێزەکان هەبوو، بلوخ ئیزافەی شێشی ئومێد، ئایا بلوخ مارکسی بوو؟ ئایا بەچوونی لەگەڵ مارکسی کلاسیك یەك بوو؟ پاش داڕوخانی مارکسیەت، بلوخ ئەندامی شیوعی نەبوو، بەڵام خۆی بە مارکسی دەزانی، بلوخ دوای ئەوەی ئاسۆیەکی داهاتووی بۆ نوێگەری فیکری مارکس بەدی کرد و مانفێست کرد، توشی ڕەخنەیەکی توندی ئەندامانی حزبی شیوعی و موفەکیرەکان بوویەوە، مارکسییە فەرمییەکانی بیرکردنەوە و فەلسەفەی بلوخیان بە پێچەوانەی ڕۆحی فەلسەفەی مارکس دادەنا، لە ڕاستیدا بلوخ فەلسەفەی مادی بەڵگرامەکانی لە مارکس وەرگرت، باوەڕێکی تەواوی بەو بیرو باوەڕانە هەبوو وەکو (بیروباوەڕێکی فەلسەفی)، بەڵام بە تەواوەتی دوورکەوتەوە لە ڕۆحییەتی فەلسەفە داخراوەکەی مارکس، بلوخ هەوڵیدا دیدگای بنەڕەتی مارکس کە بکاتەوە بەرامبەر مێژووی گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی و لەگەڵ ڕزگاربوونی مرۆڤ کە ڕەنگ و ڕیشەکەی دەگۆڕاندەوە بۆ کولتوری شارستانی لەناو کولتوری شارستانیش بە

کەلتوری یەهودی مەسیحی.
یەکێك لەو ئیشکالییە گرنگ و ئاڵۆزیانەی کە فەلسەفەی بلوخ دەربارەی (شۆڕشی ئومێد) دەیورژێنێت (لاهوت) و مامەڵەکردنی لەگەڵ ئاین، یان دەتوانین بڵێین یەکێك لەو کێشە سەرەکیانەی کە بلوخ دەباتەوە سەر مارکس بە ئەوەی ئەستێك بکەین لەگەڵیدا، هەڵوەشانەوەی ئاینە لای مارکس، ئایا بە جدی ئیشی بلوخ کارپێکردنەوەی ئاینە لە فەلسەفەی مارکسییەت؟ ئایا دەتوانین بڵێین (ئومێد) لە دوای (گەشت و دوور و درێژەکەی کەلتوری مرۆقایەتی) بە ئەوەی بگاتە ئەنجام دەبێت بە مەرگی لاهوت کۆتایی بێت؟ لە ڕاستیدا کاتێ بلوخ هات ئەم کێشەیە واتە کێشەی کەلتور پەیوەست بە ئاینەوە لە گۆڕەپانێکی فراواندا خۆی مانفێست کرد، ئەمەش دەرەئەنجامی گەڕانی بلوخ بوو دەربارەی کەلتوری ڕۆشنبیری، بلوخ هات و لە کەلتور تێگەیشت و بەواتا فراوانەکەی کە مەیدانەکەی فکر و فەلسەفە و ئەدەب و هونەر و زانست و ئاینە، هەروەها بلوخ لەسەر ئەساسی ئەم بونیادانە کە ناکرێت خاڵی بکەیتەوە لە مرۆق بەرنامەکەی پێشکەش کرد، بلوخ (لاهوت)ی هێنایەوە ناو مارکسییەت، ئەمەش بە بیانووی ئەوەی ترسی لەدوا ڕۆژ هەیە، بلوخ بە ئەوەی هێز بداتە مارکس و بلۆریتاریا دەیویست ئەو جوڵێنەرە ڕۆحییە نادیارە کە مارکس فرامۆشی کردبوو ئەم زیندوویبکاتەوە، ئەوەش ترسی ئەوەی نەك ئەو شۆڕشە (عەقلییە) ی مارکس گومان لە خۆی بکات و نرخی بەهای خۆی نەزانێت، ترسی ئەوەی وەکو خۆی بڕوای بەوە هەبوو ناکرێت مەعریفە بە (لاهوت)هەبێت، ئەو مەعریفەیەش ناکرێت بە لاهوت بێت چونکە ئەو کاتە (بلۆریتاریا)سەربکەوێت دەچێتە ناو بۆشاییەکی فەلسەفییەوە.

قەیرانی دارایی، یان بازی گەورە بە دوورکەوتنەی چینەکان … کارا فاتیح

زۆر جار دەیانەوێت، وەك موتەکەیەك ئەوە بخەنە مێشکی هەموامانەوە، گوایە ئەوەی ئێستا هەیە، قەیرانی داراییە، لە ڕاستیدا ئەگەر شتێك هەبێت ناوی قەیرانی دارایی بێت، لەم دوو ساڵەوە دەست پێ

ناکات، بەڵکو سەرتاپای تەمەنی ئەم حاکمانەی ئێستا، هەمووی هەر قەیرانی دارایی بوە، لە هەموو ساڵە و سەردەمە زێڕینەکانی ئەم دەسەڵاتەدا، هیچ کات کاری شایستە بە ئاسانی دەست نەکەوتوە، هیچ کات دامەزراندن ئاسان نەبوە، هیچ کات هیچ خەزانەك بە تەنها مووچە و تەنانەت دوانیش ژیانەکی شایستە نەژیاوە و، هیچ کات هۆکارەکانی خۆشگووزەرانی و سەفەر و چارەسەری نەخۆشی و … ئاسان و بەردەست و نەبوون و، بە ئەوەی نانبڕاو نەبیت، دەبێت سەرکز کاری خۆت بکەیت، گوێ بەو هەموو نادادییەی ئەو شوێنە نەدەیت کە کاری تێدا دەکەیت و هتد…، بۆیە ئەوەی وامان تێدەگەیەنێت قەیرانی دارایی هەر ئەم دوو ساڵە هەبوە و دەستی پێ کردوە و پێشتر خەڵك وەزعی باش بوە، لە ڕاستیدا یان درۆ دەکات، یان زەینی کوێرە و هیچ نابینێ و هیچی بیر نایەت.

ئەگەر تەنها حاکمان بڵێن قەیرانەکە دوو ساڵە دەستی پێ کردوە، ئەوە کێشە نییە و وەك هەموو قسەکانی تریان دەیانەوێت بە پاساو و درۆ و پینە و هەڵخەڵەتاندن کاری خۆیان بەڕێ بکەن، بەڵام ئەگەر خەڵك و قوربانییانی ئەم دۆخە وا بڵێن، ئەمەیان کێشەیە، چونکە مایەی داخە، کە ئەوان نەك هەندێ چاوکز بەڵکو دیدەکوێرن، نابینن هێشتا لەم دۆخەدا دەسەڵاتداران بازرگانیی خۆیان هەر گەرمە و ئیشوکار و خۆشگووزەرانییان هەر لە حاڵەتی ئاسایی خۆیدایە، کەناڵی ئاسمانی بە کوالیتیی بەرز دەکەنەوە، لای ئەوان هەر وەك جاران هیچ خەبەر نییە و سۆپەرمارکێت و باڵەخانەی قەشەنگ دەکرێتەوە و کارکردن لە پرۆژەکانیان بە چرکەیش ڕاناوەستێت، لە ئاستی سیاسییشدا، لە مامەڵەی شەیتانی نەکەوتوون و قومار لە سەر چارەنووسی خەڵك دەکەن و ڕق و شەڕی ڕاگەیاندن و سیاسەتی ناعەقڵانی و تەنانەت کۆمیدییش بەڕێوە دەبەن، بۆیە بە ئەوەی پێوست بکات بڵێین، کێ و بۆچی ئەم دۆخەی خوڵقاندوە، بە دوودەی پێویستە، وا لەم قۆناغە تێ بگەین، کە جیا لە قەیرانە هەمیشەییەکەی دارایی ئەوەی هەیە، بە بازی گەورەیە بە دوورکەوتنەی چینەکان، بە هەڵتەکاندنی ئەو چینەی کە هەژار بوو، بەڵام بە درۆ خۆی ناو نابوو چینی ناوەڕاست، هەر دەستکورت و نەبوو بوو، بەڵام بە سەیارەیەك و کەمەڵێك مەدەلاتی ناوماڵە و شوقەیە و خانوویەکی کۆمپانیاکان خۆی هەڵخەڵەتاندوبوو، بە ئاگا لەوەی کە ئەو کۆمەڵگا نمایشییەی سەرمایەداریی دروستی کردوە و هەموو تاکەکی کۆمەڵگای تەنها لە سەر گەڕینی مەدەلات ڕاهێناوە، کۆمەڵگایەکی مەگەلییە و بە قازانجی خۆی درووستی کردوە، ئەوەی ئەمڕۆ هەیە بیرخستنەوەیەکی بەرپرسانی سەرمایەدارە بە ئەو چینەی بە حیسابی خۆی بە کار و

مووچەیەکەوە خۆش دەژی و خانووی هەیە و سەیارەی پێیە و سەفەری وڵاتان دەکات و جلی جوان دەکاتە بەر منداڵەکانی و لە خواردنی خۆش کەمی نییە، ئەوە زەنگەکی سەرمایەدارییە بۆ ئەوان، کە پێیان بڵێن، ئێمە بە مونافەسە و قازانجی کۆمپانیاکانمان سەیارەمان بەسەردا ساغ کردیتەوەو، بە هەمیشە کردمانیت بە خزمەتکاری خۆمان، نەك وا هەست بکەیت سەیارە خزمەتت دەکات و پێت وابێت بە ئاسانی بەنزینت دەست دەکەوێت و بە ئاسوودەیی لێی دەخوڕیت، سەرمایەداران دەڵێن، ئێمە تەنها خانوو یان شووقەیەکی پڕەپووت و ناجائیزت بە بازووی خۆت و بە ڕەنج و عارەقی هەموو تەمەنت پێ ڕەوا دەبینین، نەکەی بیر لەوە بکەیتەوە، پێی گڵاوی خۆت بخەیتە گوندی ئەڵمانی و ئیتالی و ئینگلیزی و خەیاڵی ئەوە بکەیت، دەبیتە خاوەنی ڤێللا و باخی وەك ئەوانەی ئێمە، ئێمە وەك مێگەل و بە قازانجی کۆمپانیاکانی خۆمان، بۆ ئەوەی هەمیشە و زوو زوو گیرفانت سفربێتەوە، بۆ یۆنان و دوبەی و قوبرس و بەیرووت و تورکیا و جۆرجیا و… هتد، مان ڕەوانە کردیت و چەند دیمەنەکی ئەو وڵاتانەمان پیشان دایت، نەکەیت بە گەمژەییەکەی خۆت وا بزانی، گەشت و گەڕانت کردوە و لەززەتی بینینی دونیات تاقی کردوەتەوە، ئێمە تەنها بە قازانج و جوانکردنی سیستمەکەی خۆمان، قوتابخانە و خەستەخانەمان داناوە، نەکەی تێی پوسوپەخە، توخنی قوتابخانە و خەستەخانە تایبەتەکانی ئێمە بکەویت…هتد، بە کورتی ئەوان بە چینی بەناو ناوەڕاست دەڵێن، ئەوەندە لە خۆت بگەڕێ و ئەوەندە خۆت مەناسەرەوە، تا تەنها خزمەتکاری سیستم و تەماحەکانی ئێمە بیت، لەوەو دوا ستوپ.

ئەم دۆخەی ئێستا هەیە قەیرانی دارایی نییە، قەیرانی دارایی لە ژێر سایەی ئەم بەرپرسە تازەپیاکەتە و سەرمایەدارانە ئەزەلی و لەگەڵ تەمەنیاندا ئەبەدییە، ئەم دۆخە تەنها بازەکی گەورەیە بە دوورکەوتنەوەی چینەکان، فەقیرکەوتنی هەژارەکان تا سنووری خۆکوشتن و لە برسا مردن، دەوڵەمەندبوونی سەرمایەداران تا سنووری بوون بە خاوەنی چەکە جیهانییەکان.

ئاو دەزانێ من لە کوێم … جەلال

عەبدوڵا ساڵح

ئەمجارە كە گەڕامەوە
بمبە بۆ باخى *(عەبە ڕەزا)
لە ژێر پرچى دار گوێزەكان
چيرۆكى كوژرانى درەختم بۆ بگێڕەوە ؟
لە لاى گۆلاوى
بەردەم حەوزە شان شكاوەكەى دامنێ
تا پێم بڵێ
كانييەكەى ئەو بەر
چەند ساڵ لەمەو بەر
سووپاى لافاو كوشتى

…

كە سەردانم كردى
بمبە بۆ بەردەمى ماڵى *(خاوەر)
بزانم ڕەنگى دەرگاى حەوشەكەيان نەگۆڕاوە
بزانم كۆترى سەر ديوارەكان
وەك جاران گۆرانى دەڵێن
بزانم لاولاوەكان
باوەش دەكەن بە ديوارى پيردا و
زەرد□ پەڕ ماچييان دەكا

…

كە گەڕامەوە
بمبە بۆ كەبابخانەى *(حەمە گەورە)
تا پڕ بە سييەكانم
هەناسەى دووكەڵى
خەڵوز و گۆشت هەڵبمژم
زەرفێ گێلاسم بدەرێ
بۆنى دايكمى لێ بێ
لە ڕەگەزى ڕەنگ
لە سيحرى قژى
ئێوارانى
تا ڤگە بچێ

…

کە هاتمەوە
لە بەر هەیوانی ماڵی
چۆلەکەکان دامنێ
تا وەکوو جاران
گۆرانی *(غەریب مەڕۆم) ب□ □ ب□□ن
لە ماڵی (ڕێحان)
جامێ دۆ و قەسوانی سەوزم ب□ □ ب□نە
کە تامی ڕۆحی مەشکەی (حەلاو) ی ل□ □ ب□
بمبە بۆ ژێر دارسێوەکەی پشتی قەڵاا
تا سەهۆڵی غەریبیم دەتوێتەوە
تێر تەماشایی زەردەپەڕ ی مناڵیم کەم

…

کە گەڕامەوە
گیرفانی ڕاستم پڕ کە لە چوالە و
لای چەپم لە مێوژ
ئەسپێکی تەختەم بۆ بکڕە
بە هەناسەی مەل
بە پێکەنینی کچ
بە گۆرانی بۆق
بەدەنگی برووسکە
بە فووی با
کار بکا

…

کە سەردانم کردی
دەستم پڕ کە لە*(نان برنجی) ژیان
قاپێ محەلەبیم لای *(فەرەیدوون) بۆ بکڕە
پڕی بکە لە شیلەی شرووبی بیرەوەری
بمبە بۆ لای *(عەبەی مەڵا)
با سێ لووقمە قازی و
بەشی دوانیووەڕۆیەک
گۆرانی غەریبیم بۆ بڵێ
هەر وەکوو جاران

دەستم بگرە بۆ ماڵی *(دادە مینا)
تا بە چاوی کزەوە
ئایندەی ژیانی پووچم
بۆ بگێڕێتەوە
با پێم بڵێ
ژمارەی بۆقە شەهیدەکانی
*(کانی کوورە) چەند

...

گەڕامەوە
باسی ئەسپە سپی□کانم بۆ مەکە
پێم مەڵێ
چەند جار گلاون
چ جەلادێکی سەر سنوور کوشتنی
لێم مەپرسە شیعر
خەڵکی کام ڕەچەڵەکی خەیاڵە
بۆ لە مەجلسی سیاسەت ڕادەکا
بۆ چل ساڵ لەگەڵیا ژیام
کۆتایی دەسمایەم
هەناسەی کیسەڵێکی شێت بوو
با بردی و نەگەڕایەوە
پێم مەڵێ چەند گەڵای باخ
قەمەی با سەری بڕی
کام جەلادی زریان کوشتی

...

گەڕامەوە
باسی سەرۆکە دزەکانی
نیشتمانم بۆ مەکە
پێم مەڵێ بەرەبەیان
سەری دووپشک و
نیوەشەو
ملی بەرا نە کێوی د□ پەڕێنن
پێم مەڵی وەچەکانیان
ئەسپێ مژەن
قالۆنچەی زێرابن

کرمی میووە و
مڵەی باخ و
گەنەی ئاردن

…

کە گەڕامەوە
بمبە بۆلای چەمێکی غەریب
تاقی درەختێ دەکەم
بە نووری ژیان
دەست دەگرم بە دیواری شیعرەوە و
پشت دەکەمە گڕی جەنگ
بەرەبەیان دەگرمە باوەشم و
بۆ ئێواران پێدەکەنم
گەر هاتی
ئاو دەزانێ من لە کوێم
نە ئازاری مەل بدە
نە تەم

…

جەلال عەبدوڵا ساڵح

…

*ناوەکان بەشێکن لە یادگاری و بیرەوەری مناڵێم.

(دێر)، یان (دێڕ) کاک ئاوات! … هەردی عەلی

خانمە شاعیری رۆژهەڵات (لەیلا وەزیریی) شیعرێکی بڵاوکردەوە لە پاشکۆیەکی ئەدەبی و هونەریی و لە ژمارەی دواتر کاک ئاوات حەسەن ئەمین شتێکی لەسەر بڵاوکردەوە. تا ئێرە ئاساییەو جێی سەرسوڕمان

نییە.. بەڵام ئەوەی جێی مەخابنە ئەوەیە کاک ئاوات لە سەرەتاو بەشێکی نووسینەکەیدا نووسیویە “سەرنجم چووە سەر ناونیشانی شیعری (دێرتر لەدێڕ)ی خاتوونی شاعیر لەیلای وەزیری. بێگومان ناونیشان پانتاییەکی گرنگ و کاریگەر داگیر دەکات لە نەخشەی دەقدا، ئەم ناونیشانەش (دێرتر لە دێڕ) جۆره چڕ بوونەوەیەکی بە مەبەستی تیادایە کە دواتر ئەوەمان بۆ دەردەخات کە شاعیر نایەوێت بە ئاسانی خۆی بدات بە دەستەوەو دەقێکی ئاسایی بنووسیت.”

کاک ئاوات سەرسامە بەم ناونیشانە لە کاتێکدا ناونیشانەکەش هەڵەیە و ڕەنگە لە ئاکامی کەم ئاستی دەستی نووسەرانی ئەو بڵاوکراوەیەوە و تێنەگەشتن لە شیعرەکەو ناونیشانەکە لە (دێر)ەوە کرابێتە (دێڕ).

خاڵی دووەم بۆ کاک ئاوات ئەوەیە گەر تۆ بەم باسە چووبیتە ناو نووسینەکەتەوەو خاڵی سەرنج بووبێت لات و بتەوێت شتێك لەسەر ئەو شیعرە بنووسیت بۆچی نەهاتوویت ناونیشانەکەمان بۆ شی بکەیتەوەو هیچ قسەیەکی لەسەر ناکەیت؟

جوانتر وا بوو کاك ئاوات لەو نووسینەدا یەکەم شت بیکردایە ئەم هەڵەیەی راست بکردایەتەوەو لەسەر وشەی (دێر) قسەی بکردایە. ئایا مەبەست لە دێر : درەنگە وەك لە هەندێك ناوچەی کوردستان بەکاردێت یان دێری پەرستگای فەڵەکان یان مەبەست لە دێرینە؟ تاد...... بەڵام دڵنیام کە (دێڕ) نییە، چونکە خۆی شاعیر لە تۆمارکردنی دەنگیدا دەڵێت (دێر) پاشان لە رووی سیاقی گشتی شیعرەکەو ماناکەیەوە هەڵە دەبێت گەر بڵێت (دێڕ).

ئەم باسە چیرۆکی ئەو پیاوەی یاد خستمەوە کە لە جەنگدابوو و دەیویست نامە بۆ هاوژینەکەی بنووسێت و کەچی خوێندەواری نەبوو، هاوڕێکانی گوتیان چۆن نامە دەنووسیت و خوێندەواریت نییە؟ لە وەڵامدا وتی لێگەڕێن و هیچ خەمتان نەبێت هاوژینەکەم لێی تێدەگات چونکە ئەویش خوێندەواری نییە.

ئەمەیە حاڵی دواکەوتووی کەلتوورو ئەدەب و هونەر و رۆشنبیریی کوردی ئێستا، نەتەوە بە دەست هەموو دەردەکانەوە دەناڵێنێت و لەسەروو هەمووشیانەوە (جەهل) و ئەوەش دەبێتە دەمڕاستی میللەت دەست دەکات بە جەنگان لەگەڵ مەعریفەت و بڵاوکردنەوەی جەهل، چونکە ڤایرۆس و میکرۆب لە ژینگەی ناتەندروستدا تەشەنە دەکات و دەمێنێتەوە.. راستیان فەرمووە گەر بتەوێت ئاستی پێشکەوتن و هوشیاری و شارستانی هەر میللەتێك بزانیت ئەوا بزانە ئەدەب و هونەریان لە چ ئاستێکدایە!

من قسەم لەسەر ئەوە نییە تا چەند ئەو شیعرە توانیویەتی بۆ دوای ئەو زمانە پەنهانەی ناو زمانی ئاسایی بگەڕێت و بیدۆزێتەوە!

چەندەك پارادۆكسەكان لە شوێنى خۆياندان يان نا؟ چەندەك تەعبير لە موعاناتەكانى خودى شاعيرو لاوان و تاكەكانى ڕۆژهەڵات دەكات لە ژێر تارمايى داگيركاريداو بزر كردنى ئازادى و ناسنامە! چەندەك وێنەى سوريالى نوێ و سەرنجڕاكێشى تێدا كێشراوە! ياخود بێ ديوەكەى تردا چەندەك زمانەكە گرێياوى و ڕێكيكە، يان تێكەوتنى هەڵەى ڕێزمانى وەك ئەوەى دەڵێت (قژەكانم ئاڵۆز) كە هەرگيز قژ لە زمانى كوردى و زمانەكانى تريشدا كە ناكرێتەوەو هەر دەگوترێت قژم- قژى – قژمان– قژيان، جا گەر يەك تاڵ بێت و يان هەموو تاڵەكان بێت. بەڵام گەر مەبەستى لە هەموو مووەكانى لەشى مرۆڤ بووايە ئەوا ئەو كات كە دەكرايەوەو دەگوترا مووەكانم. يان له جێيەكى تردا دەڵێت: (بێ مردووەى لەشم) له برى ئەوەى بڵێت: نەمردووەى لەشم..

بە هەرحاڵ من دەستخۆشى لە جياواز نووسين و ڕوانينى شاعيرو شێوازى نووسينى شيعريى و هەروەها دەستپێشكەرى كاك ئاوات دەكەم كە هەستى كرد شيعرێكى باشەو شتێكى لەسەر نووسى.

بەڵام ئەم نووسينەى شاعيرى خۆشەويست كاك ئاوات ڕوويەكى نەگەتيڤيشى هەبوو كە ڕێى لە لێكۆڵەرەوان گرت ئەوان وەك پێويست تيشكێكى بخەنە سەرو ئەكاديميتر لێى بدوێن.

ساڵێكى سەخت لەبەردەم پرۆسەيەكى پەروەردەيى سەقەت!!! … نەجم محەمەد

پرۆسەى پەروەردە لەهەرێمى كوردستاندا لەماوەى 25ساڵى ڕابووردوودا پرۆسەيەكى تەندروست وخاوەن فەلسەفەيەكى پەروەردەيى ئينسانى نەبووەوگەلێك كەم وكوڕى و كێشەوگرفت و قەيرانى هەبووەلە هەمووڕويەكەوەئەم قەيرانى داراييەى ئەمڕۆش كەدووچارى ئەم پرۆسەيەبووە هێندەى تر ئەم پرۆسەيەى ناتەندروست ونائينسانى تركردووە وهێندەى تر ئەم پرۆسەيەى وێران كردووە هەربۆيەئەم ساڵى خوێندنى 2016-2017ساڵێكى ئێجگارسەخت و قورس وقەيراناوى وگران دەبێت لەبەردەم پرۆسەى پەروەردە لەهەريمى كوردستاندا كە ئەو دۆخە هەروا درێژەى هەبێت و بەردەوام بێت ئەگەرى پەك كەوتنى پرۆسەكە

بەدوور نازانرێت.
ئەم پرۆسەیە خۆی دەردی کەم نەبوو ئەم دەردە گەورەشی هاتەسەر لەراِبووردوودا دەردەکانی پرۆسەکە زۆربوون بۆنموونە لەوانە: – بێ باکی وگرنگینەدانی دەسەڵات وحکومەت بە پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن و بوونی فەلسەفەیەکی ناپەروەردەیی ناتەندروست ونەبوونی فەزایەکی ئازادودیموکراسیانەوسەردەمیانەومرۆیانەلەناوەندەکانی خوێندن و دامەزراوە پەروەردەییەکاندا بەردەوامی ئازاری جەستەی دەروونی وپەروەردەنەکردنی تاکێکی ئازادو سەربەخۆوپشت بەخۆبەستوو و خاوەن ماف وئیرادەووڵا وشکاندنی شکۆی مامۆستاو قوتابی و خوێندن بوونی ژمارەیەکی زۆری مامۆستاوبەڕێوەبەروسەرپەرشتیارو بەرپرسی پەروەردەیی دەستەمۆوکۆیلەو وحیزبی وپەیوەندیەکی ناتەندروست لەنێوان قوتابی و مامۆستا ومامۆستا و بەڕێوەبەروسەرپەرشتیارو ژمارەیەکی ئیجگا رزۆری قوتابی کەمی بینا وخراپی کوالیتی بیناو کێشەی کتێب وخراپی ودواکەوتووی مەنهەج نەبوونی دامەزراندن کەمی مامۆستا چارەکە مووچە بەسێ مانگ جارێ بایکۆت و ناڕەزایەتی مامۆستایان زۆری پشوو تەزکیەو ئینتیمای حیزبی نەبوون و کەمی کارگوزار کێشەی ئاو کارەبا وگرنگی نەدان بەوانەکانی هونەرو وەرزش وپەرواوێزخستنیان دابەزاندنی ئاستی زانستی و نەبوونی داهێنانی زانستی ئەمانەو چەندین کێشەی تر بەرێکی ئەم پرۆسەیەی گرتووە .
ئەم پرۆسەیە بەلای منەوە لەگۆمێکی مەنگ ووەستاوی دەچێ کەوەختە بۆگەن بکات لەهەمووشی سەیرترئەوەیە هەر بەناو پسپۆڕو کادرو بەرپرسی پەروەردەیی ولیژنەی پەروەردەیی دێن هەریەکەوشتێك فڕێ دەداتەناو ئەو گۆمەوە ئەم پرۆسەیە لەکێڵگەیەکی تاقیکردنەوەدەچی هەریەکەو ئەزمونی خۆی تیدا تاقی دەکاتەوە بەبێ خوێندنەوەیەکی لۆژیکیانە و بابەتیانە و واقیعیانە ئەم پرۆسەیە ڕێك وەك چێشتی مجەوەری لێ هاتووە من پێکەنینم بەقسەی ئەو بەرپرسە پەروەردەیانەدێت کە زۆر خۆش خەیاڵانەو بەشانازی و دەسکەوتێکی گەورەوە دەڵێن گۆڕانکاریمان لەپرۆسەی پەروەردەدا کردووە ئەوەی گۆڕانکاری لەواقیعدا تیا کراوە تەنها شێوازی تاقیکردنەوەکان باقی پرۆسەکە هەرلەجێ ی خۆیەتی وچەقی بەستووە وفەلسەفەیەکی ناپەروەردەیی و ناتەندروست باڵی بەسەر ناوەندەکانی خوێندندا کێشاوە دەزگاو دامەزراوە حیزبیەکان لەپرۆسەکەدا جێگەی وەزارەتی پەروەردەو بەڕێوەبەرێتیەکانی پەروەردەو سەرپەرشتیکردنیان گرتۆتەوەبە بێ پرس وگەڕانەوە بۆحیزب ئەم دامەزراوە پەروەردەیانە ناتوانن وبوێری ئەوەیان نیە هیچ بکەن گاڵتەجاڕیەکی گەورەیەباس لە فەلسەفەی پەروەردەیی و گۆڕانکاری پەروەردەیی بکەیت هەژموونی حیزبایەتی باڵی ڕەشی بەسەر پرۆسەکەدا کێشاوە بەبێ پرسی حیزب

لەکارگوزارێکەوە تا وەزیرێك بەفەرمانی حیزب دادەمەزرێ دادەنرێ لادەبرێ پەتای حیزبایەتی سەراپای جەستەی پرۆسەکەی نەخۆش خستووە بەلای منەوە ئەم پرۆسەیە شتێکی وای لەحوجرەکەی جاران زیاتر نیە کەئینسان تەنیا تیایا فێری خوێندنەوە و نووسین و ژمارەکان دەبێت کەمن پێم وایە ئینسان دەتوانێ لەدەرەوەی ناوەندەکانی خوێندندا لە خولێ َکی فێرکردندا زۆر بەباشی و ئاسانی وخێرایی فێری خوێندن ونووسینی وژمارەکان وزۆرشتی تربێت ئەگەر پرۆسەی پەروەردە تەنها خوێندەواری بێت بەڕاسی ئەم پرۆسەی خوێندنەی هەرێم ڕێك لەخولی نەهێشتنی نەخوێندەواری دەچێ نەك پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن.

کێ شارم نیشاندەدا! … هیوا سەعید

کێ شارم نیشاندەدا، ئەوە پرسیارە گەورەکەی ڕەجەبە لە فیلمی هەبوو نەبوو. بەو مانایەی من کە سێکم بزربووم کە دەستم دەگرێ و دەبێتە بینین بۆ چاوم و دەبێتە بیستن بۆ گوێم. ئەو کێیە هیچ کەسێکی تر نییە جگە لەوە زانین کە جەستەیەکی بزربوو دەدۆزێتەوە.
لەو فیلمەدا ڕەجەب وەکو کەرەستەیەکی بەردەست ئەو کارەکتەرە ناچالاک و جێی گاڵتەی ئەوانی تر و مرۆڤە تەوەزەڵەیە کە توانای لێکردنەوەی قلێ هەنجیریکی لە دارێک نییە، ئەو هەر دەتوانێ لە بن دارهەنجیرێکدا دەمی لێک بکاتەوە بۆ ئەوەی هەنجیرێک بۆخۆی بکەوێتە ناو دەمییەوە. هەموو ئەوەش بەرهەمی ئەوەیە کە ئەو مرۆڤێک یان مادەیەکە هیچ ئاگاییەکی لە پشتەوە نییە و جەستەیەکە بەبێ عەقڵ، ئەگەرنا چۆن ئەوەندە بێ ئیرادەیە و ئەوانی تر دەتوانن وەکو کەرەستە بەکاری بێنن.
لە شانۆگەری فاوستی گۆتە دکتۆر فاوست لە نوێنەرەکەی شەیتان دەپرسێ سەرەتا وشە هەبوو یان کردار؟ ئەو فیلمەش جارێکی تر ئەو پرسە بەسەر دەکاتەوە و لە یەکەم مەشهەدی کارەکتەرێک دەڵێ سەرەتا هەر وشە هەبوو واتا بەس ئاگایی هەبوو.
بۆ بۆچونی هیگڵ سەرەتا مەعریفە و ئاگایی هەیە، ئەوە ئاگاییە مادە دروست دەکا. بۆ مانای عەقڵ وەکو ئاگایی لەخۆی دەکۆڵێتەوە یان ڕونتر کە بەشێکی عەقڵ لە بەشێکی تری خۆی دەکۆڵێتەوە بۆ نموونە

لەخۆی دەپرسی ئەوە منم. لێرەوە ئەو بەشەی بۆتە با بەتی لێکۆلینەوە لەلایەن بەشەکەی تر وەکو کەرەستەیەک بەکارھێنراوە و نەفیبووه، لە دواجار دوچاری نامۆبوون دێ. بەڵام کاتێ ئەو بەشەی عەقڵ ھۆشیاری بەوە پەیدا دەکا بۆتە کەرەستە و با بەتی لێکۆڵینەوە بۆ بەشەکەی تری، چیدی ئەو جۆرە بوونە قەبوڵ ناکا و ھەڵدەگەڕێتەوە، واتا ئەمجارە ئەم بەشە بەشەکەی تری عەقڵ نەفی دەکا. بە ھەمان شێوە مرۆڤ وەکو س□ بێکتێک لە بەردەم ئۆبێکت یان کۆمەڵگا و دەوروبەرەکەی کە وەکو ھۆکارێک بەکاردەھێنرێ یان وەکو کەرەستەیەک مامەڵەی لەگەڵ دەکرێ لەخۆی نامۆ دەبێ، پاشان کە ھۆشیاری بەو دۆخە پەیدا دەکا لەلایەن ئەوانیترەوە وەکو کەرەستە بەکارھاتووە و نەفیکراوە، ئەمجارە ئەم ئەوانیتر نەفی دەکا بەوەی لێیان ھەڵدەگەڕێتەوە و یاخی دەبێ.

بەڵام ئەو پرسیارەی لێرە سەرھەڵدەدا ئەگەر مادەیەک ھیچ مەعریفەیەکی لە پشتەوە نەبێ یان جەستەیەک عەقڵی تێدا نەبێ ئەو ھۆشیاری□ لە چییەوە پەیدا دەبێ؟ بۆ ئەو پرسیاره مارکس نموونە بەو کرێکارە دێنێتەوە کە بەھۆی زۆرکارکردن و کاری زیادەوە دەبێتە ما یەی ئەوەی خاوەنکارەکە سەرمایە لەسەریەک کەڵەکە بکا، بەڵام کرێکارەکە لەبەر کەمی دەستهەقەکەی هیچی پێ پاشکەوت ناکرێ، ئیتر ھەست بە چەوسانەوەیەک دەکا لەلایەن خاوەنکارەکەیەوە لێیدەکرێ و پێیوایە وەکو ئامێرێک نەک وەکو مرۆڤێک بەکاردێ و نامۆبووە. ئینجا لەو ھەستکردن بە چەوسانەوەیەوه ھۆشیاری بە جیاوازی چینایەتی نێوان خۆی و خاوەنکارەکەی پەیدا دەکا. کەواتە ھەستکردن بە چەوسانەوەیە وادەکا مادەیەک بێ ھەبوونی لە پێشینەی مەعریفە یان جەستەیەکی بێ عەقڵ ھۆشیاری تێدا دروست ببێ.

بۆ تاقیکردنەوی ئەو ئەزمونە پاشای وڵاتەکەی ڕەجەب ئەو پرسیارە دەخاتە بەردەم کچەکەی کە ئایا ژیری گرنگترە یان سامان، مەبەست لێرە ئەوەیە عەقڵ گرنگترە یان جەستە. سەرەڕای ئەوەش ئەگەر ھاتوو لە نێوان پیاو و ژندا ئەو ژیری□ وەکو یەکبوو پێویستە کامیان لیدەر بێ و ماڵ بەڕێوە ببات؟ کچەکەی پاشا دەڵێ ژیری گرنگترە، لە هەمان کات ئەگەر ئەو ژیری□ لە نێوان پیاو و ژن یەکسان بوو ئەوکاتە پێویستە ماڵەکە بە ھاوبەش و ڕاوێژ بەڕێوەببرێت.

پاشای باوک چونکە بڕوای بە موتڵەقیەت و نەگۆڕی ھەیە و لە ڕێژەیی تێناگا، جەستەی پیاو بە شیاوتر دەزانێ بۆ بەڕێوەبردن. لەلای ئەو با ژن ژیریش بێ ھێشتا جەستە ناسک و لاوازەکەی بۆ ئەوە ناشێ بەڕێوەبەرایەتی پێ بسپێردرێ، ئەو وادەزانێ شتەکان ناگۆڕێن. کەچی ناسکە نایەوێ بۆ ڕاگرتنی دڵی باوکی بڕوا بەو بۆچوونەی بکا و وەکو کەرەستەیەک مامەڵەی لەگەڵ بکرێ و لەخۆی نامۆ ببێ، دەڵێ شتەکان

ڕێژەیین، به مانای ئەوەی مەرج نییە ئەو جەستەی ئێستا توندوتۆڵە هەروەکـــو خۆی بمێنیتەوە یـــان بە پێچەوانەوە ئەو عەقڵەی لاوازە گۆڕانی بەسەر دانێ.

لە کۆتایی ئەو ململانێیەی نێوان پاشا و کچەکەی بەوە تەواو دەبێ وەک سزایەک بۆ کچەکە کە لە بەردەم باوکی هەڵگەڕاوەتەوە پێویستە لە ڕەجەبی بێ عەقڵ مارە بکرێ، یانی ژنێکی ژیر بە جەستەیەکی لاوازەوە لەگەڵ پیاوێک کە تەنیا جەستەی هەیە و دوورە لە ئاگایی پێکەوە بژین. لەلایەکی تر لەبەرئەوەی ناسکە کچی دەوڵەمەند و دەسەڵاتدارێک بووە و لە ژیانی هەمیشە وەکیەک و دووبارەی ماڵی باوکی بێ هیچ کارکردنێک هەر خەریکی خواردن و خواردنەوە و نوستن بووە، ئەم جۆرە ژیانەش ئەوی بێزار کردووە. لەبەرئەوەی مرۆڤ کە لەناو ژیانێکی دووبارەدا دەخولێتەوە هەست بەبوونی کات ناکا و بوونی خۆی لەدەستدەدا. بۆ بەدەستهێنانەوەی بوونیشی پێویستە ژیان بکاتە پڕۆژە و کار و داهێنانی تێدا بکا. کچەکەی پاشاش دەمێکە خەون بە تاقیکردنەوەی ئەزمونێکی تر لە ژیان و لە هەوڵی دۆزینەوەی شوێنێکی ترە بۆ ئەوەی لەو ماڵە ڕزگاری ببێ، بەو بڕیارەی باوکی ڕازی دەبێ و وەکو ژنێکی جەستە لاواز بەڵام ژیر لە کەلاوەکەی هۆمەری چاوچنۆک لەگەڵ ڕەجەبی جەستە توند بەڵام بێئاگا دەست دەکا بە چنینی مافور و ژیرییەکەی خۆی بۆ هونەر و داهێنان بەکاردێنێ، بەوکارەی جگە لەوەی بێزارییەکەی دەڕەوێتەوە و بوونی خۆی بەدەست دێنێتەوە، ڕەجەبیش وەکو هاوبەشێک بەشدار پێدەکا یان ڕاستتر سود لە جەستەی ڕەجەبیش وەکو مادەیەک بۆ کڕینی پێداویستی وەردەگرێ. هەرچەندە ئەو بەکارهێنانەی جەستەی ڕەجەب وەکو کەرەستەیەک لەلایەن ناسکەوە ئەگەر لەپێناو چاکەی ڕەجەبیش بێ دیسان بۆ ڕەجەب هەر نامۆبوونە و بۆ ناسکەی خاوەن مەعریفەش دەسەڵاتە تا ئەوکاتەی هۆمەری چاوچنۆک تەماع لە ناسکە دەکا و لە ڕەجەبی دەدزێ.

ئێستا ڕەجەب بەبێ ناسکە توشی حیرمان و لەدەستدان هاتووە و کەسێکی گۆشـەگیر و بەجێمـاو و تەنیـاکەوتووە. هەسـت بـە چەوسـانەوە و ناهەقییەک دەکا بەرانبەری کراوە. مرۆڤ لە ژیانی گۆشەگیری و چونەوەناوخۆش هۆشیاری بەو دۆخەی خۆی پەیدا دەکا و هەڵدەگەڕێتەوە. بۆیە ئەو ڕەجەبەی کە جاران دەیپرسی کێ شارم نیشاندەدا چیتر ئەو جەستە بێ عەقڵە نییە، ئیدی ئەو جەستەیەکی چالاک و یاخی و خاوەن مەعریفەیە. لەگەڵ ئەوەی مەعریفە دەسەڵاتە بەڵام بۆ چاکەیە نەک خراپـە، بۆیـە خۆبەخشـانە وەک پیـری زانـا بەنـاو شـاردا زانیـن دەبەخشێتەوە و دەڵێ وەرە ئێرە، وەرە ئێرە.. ئەوە مام زانایە لێرە.

شوان عەتووف 4 کورتە فیلم و دوو فیلمی درێژی سینەمایی بەرهەم دەهێنێت

سینەماکاری ناوداری کورد “شوان عەتووف” چوار کورتە فیلم و هەروەها دوو فیلمی درێژی سینەمایی بەرهەم دەهێنێت.
پاش وەرگرتنی خەڵاتی باشترین سینارێ لە یەکەمین خولی فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “سلێمانی” و دوای ئەوەی وەکوو ئیگۆی فیستیڤاڵەکە ناسرا، بە پێی بەرنامەڕێژییەکی تۆکمە و بە هاوکاریی بەڕێوەبەرایەتی گشتیی ڕۆشنبیری سلێمانی و کۆمپانیای سینەمایی “مەستی فیلم” و کام پرۆدەکشنی چەند کۆمپانیایەکی بەلجیکی و میسری، سینەماکاری ناسراوی کورد “شوان عەتووف” 4 کورتە فیلم بە ناوەکانی (دەلاک و دونیا) و (ماچەکەی مریەم) و (مانگ و زیندان) و هەروەها (مینا پێدەکەنێ) لەگەڵ دوو فیلمی درێژی سینەمایی بە ناوەکانی (عیسا و شارێ غەمگینەکە) و (گۆزەی شکاو) بەرهەم دەهێنێت، ئەمەش وەک رکابەریی کردنی باروودۆخی خراپی ئابووری و چالاک کردنی جووڵەی سینەماییە لە کوردستان.
هەروەها لە پلانی هونەرمەند “شوان عەتووف” دایە کە ئەم پرۆژانە تا سەرەتای ساڵی 2018 کۆتاییان پێ بهێنێت.
سینەماکاری کورد “شوان عەتووف” لە دوو ساڵی رابردوودا نووسین و دەرهێنانی بە دوو کورتە فیلمی چیرۆکی “ماڵ و کلیل” Home And Key و کورتە فیلمی چیرۆکی “باخەکەی باوکم” My Father’s Garden ئەنجامداوە کە “ماڵ و کلیل” تا ئێستا لە زیاتر لە 50 فیستیڤاڵی جۆراوجۆر لە ئاستی جیهان نمایشکراوە و 13 خەڵاتی گرینگی نێودەوڵەتیی بە هەرێمی کوردستان بەدەستهێناوە و هەروەها “باخەکەی باوکم”یش لە چەندین فیستیڤاڵی جیهانی نمایشکراوە لەوانە: لە بەشی پێشبڕکێی سەرەکیی کورتە فیلمەکانی “گەڵفی مەهر” Muhr Gulf Short لە میانەی دوازدەیەمین خولی فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی دوبەی لە وڵاتی ئیمارات، لە بەشی پێشبڕکێی سەرەکیی فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی کورتە فیلمی “کۆتایی تەکساس” TEXAS ULTIMATE لە ویلایەتی تەکساس لە وڵاتی ئەمریکا، لە فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “کامێرای

عەرەبی” ڕۆتەردام لە وڵاتی هۆڵەندا و هەروەها لە بەشی پێشبڕکێی سەرەکیی مۆنتاژ لە فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “قووڵایی گۆڕەپان” DEPTH OF FILD لە ویلایەتی دیلەوێر لە وڵاتی ئەمەریکا.

تورکیا بە پشتیوانی بارزانی و سوننە بەعسییەکان ئەچێتە شەرەوە … ئەحمەد رەجەب

هەواڵەکانی ناوخۆو جیهانییەکان باس لە نزیکبوونەوەی شەری موسڵ ئەکەن و عێراق داوا ئەکات تورکیا بگەرێتەوە، ئەمریکا هەوڵئەدات هەردوو وڵات لە سەر شەری موسڵ رێکبکەون و رێز لە خاکی عێراق بگیرێت ئەمە لەلایەك، لەلایەکی دیکەوە تورکیا سوورە لە سەر مانەوەو بەشداریکردن و، پشت بە مەسعود بارزانی وسوننە بەعسییەکان بە ناوی “” حەشدی نیشتمانی”” ویارمەتی عەرەبستانی سعودی و قەتەرو وڵاتانی کەنداو ئەبەستێت.
ئەمریکا سوورە لە سەر دەستپێکردنی شەری موسڵ و، هەوڵئەدات جۆرێك لە تەبایی لە نێوان عێراق و تورکیاو، حەشدی شەعبی شیعەکان و، عەرەبە سوننە بەعسییەکان بێتە کایەوەو، ئەمریکا ئەیەوێت پێش ئەوەی باراك ئۆباما ماڵئاوایی لە کۆشکی سپی بکات، سەرکەوتن لە شەری موسڵدا بەدیبهێنێت و، ئەوەش ئەبێتە هۆیەکی گرنگ بۆ سەرکەوتنی هیلاری کلینتۆن پاڵێوراوی دیموکراتەکان لە هەڵپژاردنی چاوەروانکراوەکەی کۆتایی ئەمساڵ.
تورکیا وەك میراتگری دەوڵەتی عوسمانی هەر لە دروستبوونییەوە بە هەموو شێوەیەکی درندانە کەوتە گرتن و گوشتنی گەلان و، بۆ نموونە کوشتنی بە کومەڵ (جینۆسایدی) ئەرمەنەکان و، سەرکوتکردنی کوردو شۆرشەکانی، شۆرشی شیخ سەعیدی پیران و، شۆرشی ئاگریداغ و تاوانی کۆمەڵکوژی دەرسیم و، لە سەر هەمان سیاستدا هیچ رژێمێك لە رژێمە داگیرکەرەکانی کوردستان بە ئەندازەی رژێمی تورکیای کەمالی خوێنرێژ هەوڵی پاکتاوی نەژادی کوردی نەداوەو، تەنانەت لە بەعسییەکان زیاترو زیاتر.
تورکیا لە دوای راپەرینە مەزنەکەی گەلی کوردستان و، دروستبوونی

هەرێمی کوردستان بە هەموو جۆرێك دژایەتی سیاسی و ئابوری هەرێمیان کردو، لە پاش روخانی رژێمی دیکتاتۆری سەدام حوسێن و حزبی بەعسی عەرەبی روویکردە سیاسەتی دەستێوەردانی کوردستان و، پێش هەموو شتێك یارمەتیدانی تورکەکان و، کەمە کەمە خۆی لە بەرپرسانی هەرێم نزیککردەوەو، دەستی کرد بە ناردنی کۆمپانیای بوارەکانی خزمەتگوزاری و بیناسازی و رێگاوبان.

تورکیا لە گەڵ بەرپرسانی هەرێمی کوردستان نزیکبووەوەو، بەڵام دەستیکرد بە ئۆپێراسیۆنێکی قیزەوەن و، سەربازەکانی سوپای تورکیا لە شارەکانی باکووری کوردستان سەدان گوندو دێهاتیان وێرانکردو، ئەو ئۆپێراسیۆنە سەربازییەش بە بەشداری دەیان هەزار سەرباز، جەندرمە، پۆلیس، ئاسایش و جەردەوان (جاش) و، بە بەکارهێنانی سەرجەم جۆرەکانی چەکە قورسەکان و تەکنەلۆژیای جەنگ و فڕۆکە جەنگییەکان و هەلیکۆپتەرە سەربازییەکان و تانک و راکێت و تۆپەوە بەڕێوەچوو.

رژێمی تورکیا سوودی لە شەری نگریسی نێوان پارتی دیموکراتی کوردستان (پدك) و یەکێتی نیشتمانی کوردستان (ینك) وەرگرت و، بۆ یارمەتیدان و پشتگیری پدك هێزی سوپای تورکیا سنوری هەرێمیان بەزاندو، لە پاش وەستانی شەرو، رێکەوتنی واشنتۆن لە نێوان پدك و ینك سوپای تورکیا نەکشایەوەو، بە پێچەوانەوە بڵاوەی بە هێزەکانی کردو، لە چەندین شوێن، لە ئامێدی و بامەرانی و شوێنی دیکە جێگیربوون و، بەوەش نەوەستاوە بە تۆپ و فڕۆکەی جەنگی خاکی کوردستان لە قەندیل و زاخۆو ئامێدی و شوێنی دیکە ئەکوتێ و، ئەگەر شەری موسڵ دەستپێبکات، تورکیا لەشکر کێشی بۆ قوڵایی هەرێمی کوردستان ئەکات و، بە نیازە بگاتە ئاواتەکەی بە داگیرکردنی کەرکوك.

عەربستانی سعودی بە ئاشکراو، لە سەر زاری عادل ئەلجبیر وەزیری دەرەوە پشتیوانی لە هێزەکەی تورکیا لە باشیك ئەکات، چونکە سیاسەتی عەرەبستانی سعودی لە گەڵ سیاسەتی تورکیا یەکئەگرێتەوەو، هەردوو پەرێشن و، گوایە رێگە نادەن دیمۆگرافیای موسڵ تێکبدرێت و، بەرامبەر بە ئاخافتنەکەی عادل الجبیر، وەزارەتی دەرەوەی عێراق وەڵامیدایەوە کە حەشدی شەعبی رێگەیان هەبووە لە شەر دژی دەوڵەتی ئیسلامی (داعش) و، لە شەری موسڵیشدا رێگەیان ئەبێت و، راشیگەیاندووە: ئاخافتنەکەی وەزیری دەرەوەی عەرەبستانی سعودی بێ نرخە.

تورکیا هەوڵئەدات بەشدری لە شەری مووسڵدا بکات و، عێراق نایەوێت تورکیا بەشداری بکات و، رەنگە سەرەتای شەڕێکی لە نێوان هێزەکانی

حەشدی شەعبی شیعەکان و، هێزەکانی حەشدی بەناو نیشتمانی سوننەکان دروستبێت و، بەدوایدا وەك مۆدێل و دیکۆرەکەی راپەرینی خەڵکی سوریا، هەندێك گروپی جیهادیی ئیخوان ئەالموسلمین و، وهابی و سەلەفی کە لەلایەن تورکیا و عەربستانی سعودی و قەتەرەوە ئامادەکراون دەست بەسەر هەندێك ناوچەدا بگرن و، هێزە شیعەکانیش دەستەوەستان نابن و هەندێك ناوچەی دیکە کۆنترۆڵ ئەکەن.
زۆربەی خەڵکی موسڵ عەرەبی سوننەن و، ژمارەیەکی زۆریش کوردی تیایەو، لە مێژەوە زۆران لە نێوان کوردو حکومەتی ناوەندی هەیەو، تورکیا پەیوەندی بتەوی لە گەڵ بەرپرسانی هەرێمی کوردستان هەیەو، ئەیەوێت لەو سونگەیەوە دزە بکات و، بەشداری بێت لە شەری موسڵداو،. بێگومان بۆ تورکیا موسڵ تام و چێژی تایبەتی هەیەو، خەونێکی عوسمانلییەو، دەمێکە هەوڵئەدات بۆ گەیشتن بەو ئاواتە.
دوور نییە لە پرۆسەی شەری موسڵ، شەرێکی چاوەروانەکراو لە نێوان هێزەکانی تورکیاو، هێزی پێشمەرگەی کوردستان دروست بێت و، ئەوەش سەرەرای پەیوەندی پتەو لە نێوانی بەرپرسانی هەردوولا هەیەو، ئەم هەنگاوەش لەگەڵ بەرژەوەندی وڵاتان بە تایبەت ئێران و ئەمریکا ناگونجێت و، سیاسەتی واشنتۆن پشتگیریکردنە لە کوردان و، لە بەر ئەم هۆیە شەری موسڵ دوائەکەوێت و، زۆر ستم و سەختە بزانرێت دەسکەوتی تورکیا لە رووی سەربازییەوە چییە و، لەم کاتانەدا هێزە چەکدارەکانی عێراق ئامادەیە شارەکە ئازاد بکات و، وتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا دووپاتی ئەکاتەوە کە بەغدا سەرکردایەتی هەڵمەتی ئازادکردنی شارەکە ئەکات و، بۆ بەشداریکردن لەم هەڵمەتەدا سەدان راوێژکار لە ئەمریکاو وڵاتانی رۆژئاوا هاتوون و، وایان داناوە پرۆسەکە کاتێکی درێژی بؤێت.
تورکیاو عەرەبستانی سعودی و قەتەرو هەندێ لە وڵاتانی کەنداو بە پاڵپشتی عەرەبە سوننە بەعسییەکان هەوڵ ئەدەن بەشداری بکەن لە شەری موسڵدا بە بیانووی پاراستنی دیموگرافیای شاری موسڵ و،بەلام لە راستیدا تورکیاو عەرەبستانی سعودی دەستیان بۆ رێکخراوە تیرۆریستییەکان درێژ کردووەو، ئالوودەی دەستێوەردانن لە وڵاتانی دیکەو، لە ئێستادا بۆ نموونە عەرەبستانی سعودی دەستی لە کاروباری یەمەن و بەحرین و عێراق و سوریاو لیبیاوتونس و وڵاتانی ئەفریقیا هەیەو، تورکیا و وڵاتانی کەنداو پێیان ناخۆش بوو، کاتێك شیعەکان توانیان چەتەکانی دەوڵەتی ئیسلامی (داعش) لە تکریت و ئەنبارو فەللوجەو گەیارە راوبنێن و، ئەو ناوچانە پاك بکرێنەوەو، کورزی گەورە لە گروپە ئیسلامییە توندرەوەکان و تیرۆریستان بسرەوێنن.
ئەمریکا داوای لە تورکیاو عێراق کرد دان بەخۆیان بگرن و، قسەکانی رەجەب تەیب ئەردۆگان و وەڵامەکانی حەیدر ئەلعەبادی وەلابخەن و، بە

دوای چارەسەر بگەرێن و، بە پێی وتەبێژی وزارەتی دەرەوەی ئەمریکا هەموو ئەو هێزانە لە عێراقدا ئەبێت لە گەڵ حکومەتی عێراق رێکبکەون و، هەموو لایەك هەوڵبدات دژی دوژمنی سەرەکی هاوبەش بێت کە داعشەو، وپێویستە رێز لە سەروەری عێراق بگیرێت.

بە هۆی مەکرو نازی تورکیاوە شەری موسڵ زۆر ئاڵۆز ئەبێت و، هەرەشە لە بەرژەوەندی ژمارەیەك لە وڵاتانی ناوچەکە ئەکات و، دوور نییە پرۆسەی ئازادکردنی شارەکە کە لە ژێر دەستی داعشدایەو، لەم رۆژانەدا دەستپێ ئەکات ببێتە هۆی ناکۆکی عێراق و ئێران و تورکیاو، بە پێی پسپۆرە سەربازییەکان تورکیا نیازی پرۆسەیەکی وەك داگیرکردنی جەرابلوسی سوریا هەیەو، پەرە بەداگیرکردنی خاکی عێراق بدات و، ئەو کارەش ئاسۆی پەیوەندییەکانی نیوان عێراق و تورکیا روونتر ئەکاتەوە.

تورکیا واسەیری موسڵ ئەکات بەشێك بێت لە خاکی تورکیاو، کاتی خۆی ویلایەتی موسڵ، یەکێك بووە لە ویلاتەکانی ئیمبراتۆرییەتی عوسمانی و، لە ساڵی 1921 عێراق پەیدا بوو، موسڵ خرایە سەر عێراق و، لە ساڵی 1926 دانرا بە سنووری کۆتایی و، لەو کاتەوە تا ئێستا تورکیا هەوڵئەدات موسڵی بۆ بگەرێتەوە وەك بەشێك لە خاکەکەی و، ئێستا تورکیا جێپێی لە خاکی عێراق قایم کردووەو، یەکینەی سەربازی هەیەو، سوننە عەرەبەکان هاوراو هاوجووتن لە گەڵیانداو، هەوڵئەدەن ببنە بەربەست لە بەرامبەر حەشدی شەعبی شیعەکان بۆ ئەوەی دەست بەسەر شاری موسڵ نەگرن و، بەرپرسانی تورکیا شەڵەژاون و، ئەترسن بەغدا بە تەواوەتی دەست بەسەر موسڵ بگرێت و، هیزە سوننییەکان قاو بدەن و، ئەگەری پێکدادان لە نێوان ئێران و تورکیا لە موسڵ رووبدات و، هەریەك لەو دووانە هەوڵ ئەدەن ئەم ناوچە ئیستراتیجییە کە بە نەوت دەوڵەمەندە بخاتە ژێر رکیفی خۆی.

بە پێی لێدوانی پارێزگاری پێشووی نەینەوا (موسڵ) ترسنێکی هەڵاتوو ئەسیل نوجەیفی شەری موسڵ بەبێ تورکیا نابێت و، ناتوانرێت پشتگیری تورکیا لە شەری ئازادکردنی موسڵدا پشتگوێ بخرێت و، پێوایە حەشدی شەعبی شیعەکان رۆڵیان لە شەری موسڵدا نابێت و، رۆڵی سەرکی ئەمانەن: سوپای عێراق، پێشمەرگە و حەشدی “”نیشتمانی”” و هاوپەیمانی نێودەوڵەتی و، لێرەشدا ئەم ترسنێکە لە باتی پێشمەرگە ئەڵێت کوردەکان.

ئەگەری ئەوە هەیە لە شەری موسڵ سوڵتان رەجەب تەیب ئەردۆگان بە سەرشێری بگەرێتەوە بۆ تورکیا یان جوڵە بە هێزەکانی نەکات و، چاوەروانی دەرئەنجامەکانی شەرەکە بکات و، دەنگۆی ئەوە هەیە داعش بەبێ شەر لە موسڵ بچێتە دەرەوەو، ئەڵێن ئەمریکاو عەرەبستانی سعودی رێککەوتوون رێگا بەرەو سوریا لە رووی چەتەکان بکرێتەوە،

شەرەکە بگۆێزنەوە بۆ سوریا.
کورد هیوای بە هێزی پێشمەرگەیە رێگر بێت لە بەردەم هەوڵ و تەماحی تورکیاو، بە هیچ شێوەیەك نەهێڵێت تورکیا بۆ ناوچە کوردستانییەکان بکشێت و، تا توانایان هەیە پاڵپشتی هێزەکانی سوپای عێراق بن بۆ لەناوبردنی داعش.
ئەگەر تورکیا بەرەو دواوە نەکشێتەوەو رێگا خۆش ئەکات ئێران بە ئاشکرا بێتە ناو شەرەکەو، ئەو کات لافاوی خۆێن هەڵئەچێ و بەرز ئەبێتەوە خەڵکێکی زۆری تیائەچێ و، لەوەش خراپتر ئەگەر حەشدی شەعبی شیعەکان بکەونە شەر لەگەڵ سوننەکانی حەشدی “”نیشتمانی”” و، کەس نازانێت ئاراستەکان بەرەو کوێ ئەچەن و، لەم دوو حەشدە کامیان سەرکەوتن وەدەسئەهێنێ و، براوە ئەبێت.

15/10/2016

زیکری قەوزە … پێشەوا کاکەیی

قەوزە، غەمگینە.
ڕاڤەی زمانلووسی بۆ مەکەن،
چلکی ئێمەیە، وا لێی نیشتووە!.
*

قەوزە، حیکایەتخوانی نێو ئاوە.
لە داخی ئەو هەموو بوهتانەی بۆق،
بۆ کیسەڵ و ماسی هەڵبەستووە:
ڕیشی بستێک هێشت□ تەوە!.
*

قەوزە، هێندەی زیکر بکات:
ئاگای لێ نییە، ڕیشی چەند درێژ بووە.
ماسییش نازانێت،
ئەم نوورە، لە کوێوە سەرچاوەی گرتووە!.
*

قەوزە، وەک سۆفییەک لە نێو چەمەنزارەکاندا:

خەریکی سەڵاوات لێدانە، لەسەر دڵۆپە ئاو.
کەچی دەبەنگی وەها هەیە، دەڵێت:
ئەو وشکەسۆفییە، چ دەکات لە نێو زۆنگاو!.
*

قەوزە، ڕیشەی ناچێتەوە سەر پونگ و ڕێحانە.
بە تەنیا منداڵی ئاویش نییە:
بەرد، بە باوکی خۆی تەماشا نەکات و،
بە هەتیویی بسوڕێتەوە!.
*

کووزەڵە، هەمیشە دەمەقەڵیەتی لەگەڵ قەوزە
ئەوەچییە، ڕەنگی لەو نزیکە.
قەوزە، چ بکات لەدەست شوێن، کە کووزەڵە:
هاتووە، خۆی لە لای ئاو خزاندووە!.
*

قەوزە، حەزی لە هیچ عەترێک نییە
هێندە دەناسکێ:
هەموو ڕۆژێک دەی دەڕەنجێت،
بە دەست بۆنی نەعناوە!.
*

تشرینی یەکەمی ٢٠١٦